

Th.L. van Berkel

BEESEL-SWALMEN

**Sociaal-economische verkenning van een ruilverkavelingsgebied
bij Roermond**

Interne Nota No. 206

september 1975

Niet voor publikatie - Nadruk verboden

15
206^A

2171759

INHOUD

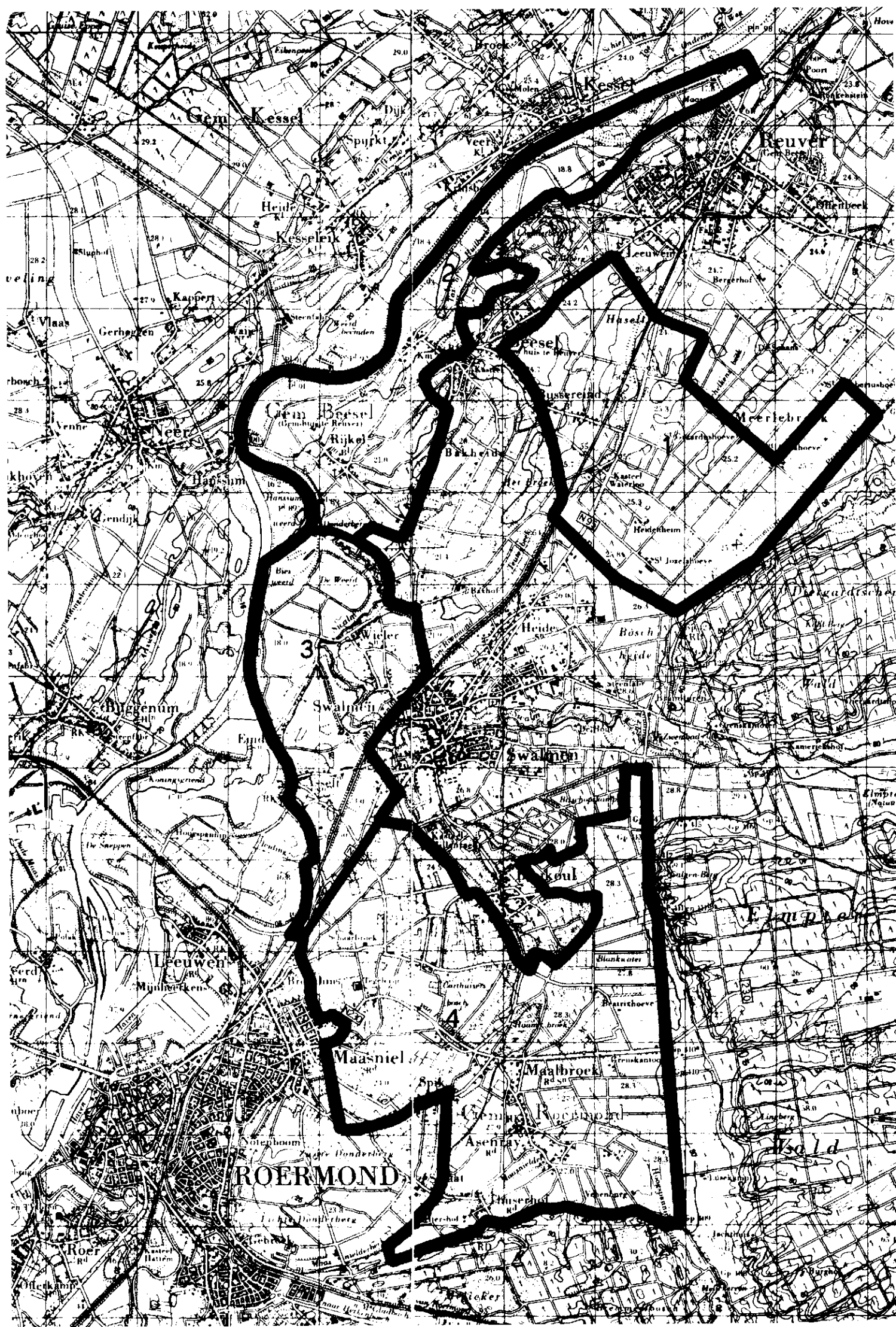
	Blz.
INLEIDING	5
HOOFDSTUK I ALGEMEEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN	7
§ 1. Algemene oriëntatie	7
§ 2. Bevolking	8
§ 3. Beroepsbevolking en werkgelegenheid	10
§ 4. Ruimtelijke ontwikkeling	11
HOOFDSTUK II AGRARISCH-STRUCTURELE ASPECTEN	13
§ 1. Bedrijven naar beroepsgroep en bedrijfstype	13
§ 2. De bedrijfsoppervlaktestructuur en de vorm van het grondgebruik	13
§ 3. Grondmobiliteit	19
§ 4. Bedrijfsomvang	20
§ 5. Arbeidskrachten	22
HOOFDSTUK III BEDRIJFSSTRUCTURELE ASPECTEN	24
§ 1. Grondgebruik en produktie	24
§ 2. Bedrijfstypen	25
§ 3. Akkerbouw	26
§ 4. Rundveehouderij	26
§ 5. Veredeling	28
§ 6. Tuinbouw	28
§ 7. Arbeidsbezetting en aantal sbe per man	31
HOOFDSTUK IV BEDRIJFSECONOMISCHE ASPECTEN	32
HOOFDSTUK V TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING	34
§ 1. De toekomstige ontwikkeling van het aantal A + B-bedrijven	34
§ 2. De indeling in blijvers en wijkers	34
§ 3. De ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond op de A + B-bedrijven	35
§ 4. Bedrijfsstructuur en bedrijfstype	36
§ 5. Produktieomvangstructuur	37
§ 6. Arbeidskrachten en produktie per man	40
§ 7. Een benadering van het arbeidsinkomen per man in 1973 en 1983	40
SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING	42
BIJLAGEN	46

INLEIDING

Ten behoeve van de voorbereiding van ruilverkavelingen worden door het Landbouw-Economisch Instituut sociaal-economische verkenningen samengesteld. In deze verkenningen wordt niet alleen de ontwikkeling in een recent verleden geanalyseerd, maar wordt ook getracht een indruk te geven van de toekomstige ontwikkeling in het gebied.

Deze verkenning bestaat uit vijf hoofdstukken en een samenvatting en slotbeschouwing. In hoofdstuk I komen een aantal algemene sociaal-economische aspecten aan de orde. In hoofdstuk II wordt nader ingegaan op de agrarische structuur van het gebied. Gegevens van landbouwtellingen van het CBS, aangevuld met informatie van ter plaatse goed bekende personen, vormen hiervoor het basismateriaal. In hoofdstuk III worden enkele aspecten van de bedrijfsstructuur aan de orde gesteld, zoals de bedrijfstypologie, de produktiestructuur, de produktieomvang en de arbeidsproduktiviteit. Ook hiervoor vormen de gegevens van de landbouwtellingen de basis. In hoofdstuk IV worden enkele belangrijke bedrijfseconomische aspecten behandeld. In hoofdstuk V is de toekomstige ontwikkeling aan de orde, zowel wat betreft het aantal bedrijven als samenstelling, oppervlakte, omvang van de bedrijven, arbeidsbezetting en arbeidsproduktiviteit. Tevens is getracht het arbeidsinkomen te benaderen en dit te toetsen aan de EEG-richtlijnen.

In de samenvatting en slotbeschouwing worden de voornaamste punten bijeengebracht en daaraan beschouwingen vastgeknoopt omtrent de mogelijke toekomstige ontwikkeling van de landbouw. Deze verkenning kan dan ook tevens worden gezien als een bijdrage tot de gedachtenvorming over de toekomstige structurele ontwikkelingen in de agrarische bedrijfstak in "Beesel-Swalmen".

HOOFDSTUK I

ALGEMEEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN

§ 1. Algemene oriëntatie

Het toekomstige ruilverkavelingsgebied "Beesel-Swalmen", gelegen ten noorden en oosten van Roermond, beslaat een oppervlakte van 3 200 ha en omvat gronden die zijn gelegen in de gemeenten Roermond, Swalmen, Beesel, Kessel en Melick en Herkenbosch. Bij de indeling in landbouwgebieden behoort het gebied tot de Noordelijke Maasvallei.

De grens van het blok, zie bijgaande kaart 1), bestaat globaal gezien in het westen uit de Maas, in het oosten uit de rijksgrens met Duitsland en in het zuiden uit de Melickerheide en de gedachte uitbreiding van Roermond. De kernen Reuver, Beesel en Swalmen met de hiertussen en nabij gelegen bosgebieden blijven buiten de verkaveling evenals de voormalige ruilverkavelingen Beeselsbroek, Baxhoeve en Maasveld.

De bodem bestaat uit rivierklei- en zandgronden en neemt van oost naar west duidelijk af in hoogte. Met uitzondering van een aantal hoeven, liggen de boerderijen dicht bijeen in de kernen en gehuchten. In een aantal gebieden zijn geen bedrijven gevestigd (de Weerd, het Blankwater, de uiterwaarden van de Maas en langs de Duitse grens). Binnen het blok liggen een achttal kleine natuurgebieden en een aantal boscomplexen van wisselende grootte en gevarieerde samenstelling, die in belangrijke mate het landschap bepalen. De delen van het gebied waar deze elementen zijn gelegen kunnen als agrarisch gebied met bijzondere landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden worden aangemerkt. Verder wordt het gebied aangeduid deels als open landschap deels als een coulissen-landschap 2).

Het ruilverkavelingsgebied ligt binnen de invloedssfeer van het stadsgewest Roermond en het streekplangebied Venlo en omstreken. De kernen Beesel en Swalmen hebben sociaal-economisch gezien een verzorgende functie op lokaal niveau. De kernen Asenray en Boukoul vervullen een beperkte verzorgende functie voor de eigen inwoners en de zeer naaste omgeving.

Bij het onderzoek zijn alleen de in het blok wonende grondgebruikers betrokken. De gegevens over de grondgebruikers en het grondgebruik kunnen worden gezien naar vier deelgebieden. Al deze grondgebruikers te zamen hadden in mei 1973 bijna 2 000 ha cultuurgrond in gebruik.

-
- 1) Opgenomen met toestemming van de Topografische Dienst; reproductie van het kaartfragment is niet toegestaan.
 - 2) Tweede Nota over de Ruimtelijke Ordening in Nederland.

De cultuurgrond is voor de helft in gebruik als bouwland, de rest is grasland (40%) en tuinland. Het bouwland wordt voor ruim de helft be- teeld met granen, voor 42% met hakvruchten en voor 6% met snijmafs. Van de vier agrarische produktietakken heeft de tuinbouw de grootste omvang; de hiernavolgende produktierichtingen rundveehouderij, verede- ling en akkerbouw vertonen onderling geen grote verschillen in omvang.

§ 2. Bevolking

De sociaal-economische aspecten van dit gebied kunnen alleen worden bezien aan de hand van de gegevens van de gemeenten Beesel en Swalmen als geheel. Deze gemeenten zijn echter groter dan het ruilverkavelings- gebied. Het zuidelijk deel van het verkavelingsgebied bestaat uit de voor- malige gemeente Maasniel die in 1959 bij Roermond is gevoegd. Gege- vens van Roermond zijn echter om diverse redenen niet in deze beschou- wing betrokken.

Het aantal inwoners in Beesel en Swalmen is sinds 1960 meer toege- nomen dan in Limburg als geheel. Overigens is Beesel sterker gegroeid dan Swalmen, dat was in de periode 1947 - 1960 ook reeds het geval.

Tabel 1. Ontwikkeling van het aantal inwoners

1 januari	Aantal inwoners in		Indexcijfers (1960 = 100)			
	Beesel	Swalmen	Beesel	Swalmen	Limburg	Nederland
1960	8 481	7 129	100	100	100	100
1965	9 321	7 712	110	108	108	107
1970	10 353	8 160	122	114	113	113
1973	10 675	8 580	126	120	117	117
1974	10 803	8 635	127	121	118	118

Bron: CBS.

De toeneming van het aantal inwoners in deze gemeenten was, vooral sinds 1960, vrijwel alleen het gevolg van de natuurlijke aanwas (geboor- tenoverschotten). Deze natuurlijke groei was in Beesel iets sterker dan in Swalmen en is dan ook de oorzaak waardoor Beesel meer is gegroeid. De groei door vestigingsoverschotten vertoonde een wisselend verloop en was tot 1970 in Beesel groter dan in Swalmen. In de drie jaren vanaf 1970 was er in Swalmen echter steeds een vestigingsoverschot terwijl er in Beesel de twee laatste jaren een vertrekoverschot was. Deze vesti- gingsoverschotten worden overigens vooral bepaald door het gereed ko- men van woningbouwprojecten, hierdoor kan een vertrekoverschot in het ene jaar veranderen in een vestigingsoverschot in het andere jaar.

Tabel 2. Geboorten-, vestigings- en vertrekoverschotten

Periode	Geboortenoverschot		Vestigingsoverschot	
	Beesel	Swalmen	Beesel	Swalmen
1955 - 1959	890	675	493	235
1960 - 1964	872	598	- 32	- 15
1965 - 1969	851	468	151	- 20
1970 - 1972	403	229	- 81	191

Door de vrij sterke natuurlijke groei van de bevolking in deze gemeenten wijkt de leeftijdsopbouw af van die in van Nederland als geheel. Het percentage jongeren is in beide gemeenten hoger en het percentage ouderen is lager. De consequenties hiervan zijn dat er een relatief grotere vraag naar werkgelegenheid zal komen.

Tabel 3. De leeftijd van de bevolking en de huwelijksvruchtbaarheid

	Percentage bevolking in 1971			Huwelijksvruchtbaarheid 1)		
	0 t/m 19 jaar	20 t/m 64 jaar	65 jr. en ouder	1959/ 1961	1967/ 1968	1971/ 1972
Beesel	41,6	52,6	5,8	209,0	149,8	118,9
Swalmen	40,6	51,8	7,6	216,8	146,8	104,6
Limburg				183,2	133,4	103,7
Nederland	35,9	53,9	10,1	167,8	143,1	121,1

1) Echtelijk levendgeborenen per 1 000 gehuwde vrouwen < 45 jaar.

Bron: CBS-Volkstelling 1971, Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari 1973.

Bij de toekomstige uitbreiding van het aantal inwoners zal de natuurlijke groei de grootste rol blijven spelen. Het tempo van de bevolkingsaanwas loopt de laatste jaren echter duidelijk terug wat blijkt uit de afnemende geboortenoverschotten en de sterke verlaging van de huwelijksvruchtbaarheid. Voor de toekomst dient dan ook op een minder sterke bevolkingsgroei te worden gerekend dan in het jongste verleden. Welke bijdrage de migratie zal leveren is moeilijk te zeggen. Dit is afhankelijk van de mate waarin de woningbouw kan en mag worden uitgebreid boven de eigen behoefte in de gemeenten. Sinds 1960 hebben de vestigingsoverschotten echter maar een zeer beperkte invloed gehad op de uitbreiding van het aantal inwoners.

§ 3. Beroepsbevolking en werkgelegenheid

Evenals de gehele bevolking is in de periode tussen de volkstellingen 1960 en 1971 de mannelijke beroepsbevolking toegenomen. Deze toename was in de gemeente Beesel, door meer woningbouw ter plaatse, veel sterker dan in Swalmen.

Reeds in 1960 was slechts een klein gedeelte van de mannelijke beroepsbevolking werkzaam in de landbouw (Beesel 15%, Swalmen 10%). Sinds 1960 is de agrarische werkgelegenheid verminderd en de beroepsbevolking toegenomen. Hoewel exacte cijfers van de laatste volkstelling nog niet bekend zijn mag op grond van andere gegevens (metellingen) verondersteld worden dat in 1971 een nog kleiner deel van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw werkzaam was (Beesel 7 à 8%, Swalmen 5 à 6%).

Bij de vermindering van het aantal agrariërs speelden de sterke teruggang van het aantal meewerkende zoons en de afnemende van het aantal bedrijfshoofden de grootste rol.

De omvang van de werkgelegenheid is duidelijk kleiner dan die van de beroepsbevolking. In de periode 1947-1960 is dit aanvankelijk beperkte verschil sterk vergroot. Reeds in deze periode is het aantal agrarische arbeidsplaatsen verminderd, vooral in Swalmen waar als gevolg hiervan zelfs de totale werkgelegenheid verminderde hoewel de niet-agrarische iets toenam. De uitbreiding van de niet-agrarische werkgelegenheid was echter in beide gemeenten te klein om de toegenomen beroepsbevolking op te kunnen vangen. Een groot deel van de mannelijke beroepsbevolking ging dan ook buiten de gemeente werken (in 1960: Beesel 37%, Swalmen 43%). Deze uitgaande pendel was vanuit Beesel vooral gericht op Tegelen-Venlo en Roermond en vanuit Swalmen vooral op Roermond.

Tabel 4. Beroepsbevolking, werkgelegenheid en pendel (alleen mannen)

	Beesel			Swalmen		
	1947	1960	1971	1947	1960	1971
Beroepsbevolking 1)	1 605	2 221	2 925	1 621	1 925	2 180
Werkgelegenheid	1 322	1 566		1 402	1 260	
Vershil	- 283	- 655		- 219	- 665	
Inkomende pendel	111	165		125	169	
Uitgaande pendel	394	820		344	834	

1) Exclusief tijdelijk niet-werkend en militaire dienst.

Bron: CBS-Volkstellingen.

Na 1960 heeft de industriële werkgelegenheid in deze gemeenten zich aanzienlijk minder sterk ontwikkeld dan de mannelijke beroepsbevolking. Hierdoor is de uitgaande pendel verder toegenomen. Volgens de volkstelling 1971 was in dat jaar bijna de helft (48%) van de werkende mannen -

vrouwen uit Beesel buiten de woongemeente werkzaam en uit Swalmen bijna drie vijfde (59%). Zeer waarschijnlijk ligt het cijfer voor alleen de werkende mannen iets lager.

De industriële werkgelegenheid in Beesel is groter dan in Swalmen. Ten opzichte van 1960 is het aantal industriële arbeidsplaatsen in Beesel iets toegenomen en in Swalmen iets verminderd. De belangrijkste bedrijfstakken waren in 1971 de aardewerk- en de metaalnijverheid en in mindere mate de hout- en de papierindustrie.

Tabel 5. Industriële werkgelegenheid per gemeente 1)

Jaar	Beesel			Swalmen		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
1960	821	243	1 064	689	25	714
1965	1 130	245	1 375	675	55	730
1970	893	237	1 130	611	57	668
1971	914	262	1 176	624	56	680

1) Alleen bedrijven met 10 en meer arbeidskrachten en exclusief de bouwnijverheid.

Bron: CBS - AIS - ETIL.

Zoals in de vorige paragraaf is verondersteld zal het aantal inwoners van deze gemeenten voor alsnog blijven toenemen. Dit zal een verdere uitbreiding van het aantal mannelijke beroepspersonen tot gevolg hebben van wie waarschijnlijk de meesten werk zullen moeten vinden in de industrie. Mogelijk zal de landbouw in de toekomst aan nog minder personen werk geven dan thans wat de aanspraken op niet-agrarische werkgelegenheid nog kan vergroten. Hoewel de gemeenten thans nog mogelijkheden hebben voor industrievestiging (al of niet bouwrijpe industrieterreinen Beesel ruim 20 ha, Swalmen ruim 10 ha) is het de vraag of de industriële werkgelegenheid ter plaatse binnenkort aanzienlijk zal toeneemen. Voorshands mag worden verwacht dat de pendel toeneemt en dat deze gemeenten - mede door vestiging van personen uit de steden - tot op zekere hoogte een aanzienlijke woonfunctie vervullen. Ten aanzien van industriële en andere niet-agrarische werkgelegenheid zijn er in de onmiddellijke omgeving van het gebied vele mogelijkheden.

§ 4. Ruimtelijke ontwikkeling

De ruilverkaveling "Beesel-Swalmen" is een agrarisch gebied waarvan een gedeelte een bijzondere landschappelijke waarde heeft en waarin een aantal kleine natuurgebieden en enkele boscomplexen van wisselende grootte voorkomen.

In de Tweede Nota over de Ruimtelijke Ordening is het ruilverkavelingsgebied vrijwel geheel aangeduid als een open landschap. Voor het

gebied zijn de streekplannen "Venlo en omstreken" en "Midden-Limburg ten oosten van de Maas" van kracht. Deze voldoen echter niet meer aan de huidige normen. De vastgestelde bestemmingsplannen van de gemeenten Beesel en Swalmen en de schets voor een structuurplan voor Roermond gaan ervan uit dat nagenoeg alle thans in gebruik zijnde landbouwgrond zijn agrarische bestemming zal behouden. Deze bestemmingsplannen beogen tevens bescherming van de natuur- en bosgebieden. Een basisplan voor de openluchtrecreatie voor het stadsgewest Roermond is in concept gereed doch is voor dit gebied, wat betreft de bestemming van de gronden, van geringe betekenis. Het is te verwachten dat in de toekomst wordt overgegaan tot opstelling van een streekplan voor geheel Noord en Midden-Limburg waarbij het onderhavige gebied zal worden betrokken. Bestemmingsveranderingen van betekenis zijn in het verkavelingsgebied niet te verwachten.

Wat de infrastructurele maatregelen betreft zijn de rijkswegen 68 en 72 op het Rijkswegenplan 1968 van belang. Genoemde wegen zijn ook in de gemeentelijke bestemmingsplannen opgenomen. Of de aanleg van deze wegen door zal gaan en hoe de tracé's uiteindelijk zullen lopen is het grootste en meest onzekere probleem voor het ruilverkavelingsgebied. Realisering van de huidige plannen zal het gebied in diverse delen doorsnijden. In het noordwesten ter hoogte van Kessel, het gebied Meerlebroek in noord-zuid richting en in het zuiden het gebied Asenray zowel in noord-zuid als in oost-west richting. De gevolgen hiervan voor de agrarische bedrijfsvoering, de kwaliteit van het landschap en het verlies aan cultuurgrond en natuurgebied zijn nauwelijks te voorzien en te berekenen. Alleen de behoefte aan cultuurgrond zal bij uitvoering van de huidige plannen al gauw in de orde van grootte van 175 à 200 ha kunnen komen te liggen. Bij deze berekening is uitgegaan van de tracé's die in het bestemmingsplan Swalmen en het Streekplan Venlo en omstreken zijn aangegeven.

Verdere aanspraken op cultuurgrond voor woningbouw en industrie zijn binnen de huidige blokgrens niet te verwachten. Het is overigens niet uitgesloten dat voor de uitbreiding van Roermond de blokgrens ten oosten van Maasniel nog iets verder oostwaarts kan komen te liggen.

HOOFDSTUK II

AGRARISCH-STRUCTURELE ASPECTEN

§ 1. Bedrijven naar beroepsgroep en bedrijfstype

De beschrijving in dit en het volgende hoofdstuk heeft betrekking op de telplichtige geregistreerden 1) die binnen de blokgrens wonen. Als uitgangspunt werd genomen de gegevens van de metellingen 1968 en 1973.

In mei 1973 werden in dit gebied 164 bedrijven geteld. De belangrijkste categorie zijn de A + B-bedrijven 1) (hoofdberoep landbouwer of tuinteder) met 94% van de geregistreerde cultuurgrond. Het aantal A + B-bedrijven is verminderd van 157 in 1968 tot 129 in 1973, een vermindering van 3,9% per jaar. Dit is vergeleken met andere gebieden niet gering 2). In de onderscheiden deelgebieden in het blok was deze vermindering het grootst in Asenray en slechts gering in Meerlebroek.

Het geregistreerde grondgebruik van de C + D-bedrijven is de laatste jaren gelijk gebleven terwijl vooral het aantal C-bedrijven enigszins is toegenomen.

Tabel 6. Aantal bedrijven en oppervlakte cultuurgrond

Beroeps- groep	Aantal bedrijven		Cultuurgr. in ha		Gem. opp. in ha	
	1968	1973	1968	1973	1968	1973
A + B	157	129	1 924	1 862	12,3	14,4
C	18 3)	24	78 3)	65	4,3	2,7
D	9	11	37	53	4,1	4,8
C + D	27	35	115	118	4,3	3,4
Totaal	184	164	2 039	1 980	11,1	12,1

De A + B-bedrijven zijn verder ingedeeld in zeven bedrijfstypen. In bijlage 1 is deze indeling toegelicht. De bedrijfsvoering heeft overwegend een gemengd karakter. Dit blijkt uit het aantal bedrijfstypen en de verdeling van het aantal bedrijven over de diverse typen. Zo zijn er niet veel uitgesproken gespecialiseerde bedrijven (slechts 30% heeft 80% of meer van de sbe voor de voornaamste bedrijfstak). Het meest gespecialiseerd komen de fruitteelt/boomkwekerij c.q. de glastuinbouw/champignonenteelt voor.

1) Zie voor toelichting op enige veel gebruikte termen bijlage 1.

2) "Velden" zelfde periode 2,6% per jaar, "Roerstreek" 1965 - 1970 2,4% per jaar.

3) Exclusief 2 bedrijven < 10 sbe met 3 ha cultuurgrond.

Tabel 7. A + B-bedrijven naar bedrijfstype 1)

Bedrijfstype	Aantal bedrijven		Ha cultuurgrond	
	1968	1973	1968	1973
Rundveehouderijbedrijven	12	17	289	414
Gemengde bedrijven	41	29	574	545
Akkerbouw-/tuinbouwbedrijven	15	14	138	154
Fruit-/boomkwekerijbedrijven	24	13	170	110
Veredelingsbedrijven	13	29	197	416
Overige bedrijven	32	7	504	160
Glastuinbouw-/champignonbedr.	20	20	53	64
Alle bedrijven	157	129	1 924	1 862

1) Zie voor verdeling van bedrijfstypen naar deelgebied bijlage 2.

De ontwikkeling in de laatste jaren ging in de richting van iets meer specialisatie. Het aantal gemengde bedrijven is verminderd en veel meer nog het aantal - nog sterker gemengde - overige bedrijven. Verder verminderde ook het aantal fruit-/boomkwekerijbedrijven en is het aantal veredelingsbedrijven het meest toegenomen.

De verandering van het aantal A + B-bedrijven had verschillende oorzaken. De voornaamste was de vermindering door opheffing van bedrijven, daarna die door overgang naar de C-beroepsgroep en vervolgens die naar de D-groep. Toetreding van bedrijven kwam weinig voor.

Aantal A + B-bedrijven in 1968	157
Afgenomen met (opgeheven 16, naar C 11, naar D 4)	- 31
Toegenomen met (gesticht 2, vanuit C 1)	+ 3
Aantal A + B-bedrijven in 1973	129

De 31 bedrijven die uit de A + B-groep zijn gegaan waren merendeels kleiner dan 10 ha (23) en zelfde aantal had een omvang van minder dan 90 sbe. Er zijn derhalve ook grotere bedrijven uit de A + B-groep gegaan. Van de opgeheven bedrijven heeft de helft gebruik gemaakt van de saneringsregeling van het O.- en S.-fonds. De uit de groep gegane A + B-bedrijven waren voornamelijk gemengde bedrijven (10), fruit-/boomkwekerijbedrijven (9) en akkerbouw-/tuinbouwbedrijven (5). 1)

Behalve uittreding en toetreding van bedrijven waardoor het aantal veranderde, waren er in de A + B-groep ook mutaties die niet tot aantalsverandering hebben geleid namelijk doordat anderen de bedrijven in de A + B-groep hebben voortgezet. Al deze veranderingen geeft de volgende tabel. (Zie tabel 8 op blz. 15).

- 1) Voor alleen beroepsverandering betreft dit: fruitboomkwekerijbedrijven (7), gemengde bedrijven (5), akkerbouw-/tuinbouwbedrijven (3), overige bedrijven (2) en veredelings- en glas/champignonbedrijven (elk 1).

De vermindering van het aantal A + B-bedrijven was vooral het gevolg van beroepsverandering van bedrijfshoofden (-19). Daarnaast waren beroepsbeëindiging (-9) en overige oorzaken (-3) van duidelijk minder betekenis. Doorgaans ligt het accent bij de vermindering op beroepsbeëindiging welke vaak op de helft tot twee derde van de vermindering uitkomt. In dit gebied is juist het omgekeerde het geval.

Tabel 8. Mutaties in de A + B-bedrijven 1968 - 1973 naar oorzaak en gevolg

Mutatie- oorzaak	Totaal aantal	Aantal voortgezet als			Aantal op- geheven
		A + B-bedrijf	C-bedrijf	D-bedrijf	
Beroepsbe- eindiging	21	12 1)	2	4	3
Beroepsver- andering	19	-	9	-	10
Overige oorzaken	6	3	-	-	3
Totaal	46	15	11	4	16

1) Allen voortgezet door zoons.

In de tabel is op de regel van de beroepsbeëindiging af te lezen hoeveel bedrijven door een opvolger in de A + B-groep zijn voortgezet. Dit is het opvolgingspercentage dat in deze periode nog 57% was (12 van de 21 bedrijven) en hoog genoemd mag worden. Al deze bedrijven werden voortgezet door een zoon of schoonzoon.

De belangrijkste oorzaak van de vermindering van het aantal A + B-bedrijven was de beroepsverandering. Er zijn 19 bedrijfshoofden van beroep veranderd, waardoor een zelfde aantal bedrijven uit de A + B-groep verdween. Gerekend over de bedrijfshoofden die voor beroepsverandering in aanmerking komen, namelijk die jonger zijn dan 55 jaar (124 in 1968), was de effectieve beroepsverandering 3,3% per jaar. Dit percentage beroepsverandering is groter dan tot nu toe in vele andere gebieden werd gevonden. Verder is door overige oorzaken het aantal A + B-bedrijven met 3 verminderd, gerekend over de bedrijfshoofden < 55 jaar in 1968 bedraagt dit 0,5% per jaar.

§ 2. De bedrijfsoppervlaktestructuur en de vorm van het grondgebruik

a. Bedrijfsoppervlaktestructuur

In 1973 hadden de A + B-bedrijven 1 862 ha cultuurgrond in gebruik, dit was 62 ha minder dan in 1967 en betekent een vermindering van 0,7% per jaar. Bij de verdeling van de grond over de bedrijven speelt het bedrijfstype een grote rol. In bijlage 2 is de oppervlaktestructuur van 1968

en 1973 weergegeven zowel per bedrijfstype als per beroepsgroep.

De rundveehouderijbedrijven zijn gemiddeld het grootste (24 ha), vervolgens de groep overige bedrijven (23 ha) en de gemengde bedrijven (19 ha). Opvallend is de gemiddelde grootte van de veredelingsbedrijven (14 ha); dit zijn vaak min of meer gemengde bedrijven. Dit is nog groter dan de akkerbouw-/tuinbouwbedrijven (11 ha). De fruit-/boomkwekerijbedrijven komen op een gemiddelde van 9 ha.

De gemiddelde oppervlakte van alle A + B-bedrijven was 14,4 ha, van de bedrijven met 50 sbe of meer was dit 15,1 ha (1973). Deze laatste groep bedrijven kan vergeleken worden met de overeenkomstige bedrijven uit het landbouwgebied waar de gemiddelde oppervlakte 9,1 ha was. Een verklaring voor dit verschil is dat in het landbouwgebied als geheel aanzienlijk meer tuinbouw voorkomt (zie bijlage 12).

De oppervlaktestructuur van de groep A + B-bedrijven is sinds 1968 duidelijk gewijzigd. Het aantal bedrijven onder de 15 ha is aanzienlijk verminderd, het aantal grotere bedrijven is nauwelijks toegenomen. Een derde van de bedrijven is thans groter dan 15 ha en bijna de helft van de grond is in gebruik bij bedrijven boven 20 ha.

Tabel 9. A + B-bedrijven naar oppervlakte in 1968 en 1973

	Bedrijven				Opp. cultuurgrond			
	1968		1973		1968		1973	
	aantal	%	aantal	%	ha	%	ha	%
< 5 ha	32	(20)	19	(15)	85	(4)	45	(2)
5 - < 10 ha	50	(32)	36	(28)	374	(20)	269	(15)
10 - < 15 ha	38	(24)	32	(25)	463	(24)	395	(21)
15 - < 20 ha	12	(8)	14	(11)	207	(11)	237	(13)
20 - < 30 ha	15	(10)	15	(11)	352	(18)	361	(19)
≥ 30 ha	10	(6)	13	(10)	444	(23)	555	(30)
Totaal	157	(100)	129	(100)	1 924	(100)	1 862	(100)

De oppervlaktestructuur van de totale A + B-groep verandert door uittreding en toetreding van bedrijven en doordat van een aantal bedrijven, die in de groep blijven, de oppervlakte wordt vergroot of verkleind. De verschuivingen die hierdoor tussen de onderscheiden klassen zijn opgetreden kan men volgen aan de hand van tabel 10.

De ontwikkeling per grootteklasse kan verticaal worden afgelezen. Het aantal bedrijven van bijvoorbeeld 5 - 10 ha is sterk verminderd, niet alleen door opheffing als A + B-bedrijf (- 14) maar ook door vergroting (- 9) van gecontinueerde bedrijven. De aanvulling in deze klasse bestond uit voorheen kleinere (+ 4) en grotere (+ 5) bedrijven. In de kleinste grootteklasse en ook in die van 10 - 15 ha hadden uittredingen de overhand, de klasse ≥ 15 ha had vooral toetredingen. Voorts blijkt uit deze tabel dat de bedrijven die uit de A + B-groep zijn gegaan meest kleiner waren dan 10 ha en bijna allen kleiner dan 15 ha.

Tabel 10. Ontwikkeling van het aantal A + B-bedrijven naar oppervlakte

	Oppervlakteklassen in ha				Totaal
	< 5	5 - <10	10 - <15	≥ 15	
Aantal bedrijven in 1968	32	50	38	37	157
Uit A + B-groep gegaan	- 9	-14	- 6	- 2	- 31
In A + B-groep gekomen	+ 1	+ 1	+ 1	-	+ 3
Veranderd in oppervlakte van voorheen:					
< 5 ha	- 6	+ 4	+ 2	-	
5 - <10 ha	+ 1	-10	+ 8	+ 1	
10 - <15 ha	-	+ 5	-12	+ 7	
≥15 ha	-	-	+ 1	- 1	
Aantal bedrijven in 1973	19	36	32	42	129

b. Rechtsvorm van grondgebruik en verkaveling

Informatie over de rechtsvorm van het grondgebruik geven de metingen uit 1966 en 1970. Dit betreft alle getelde bedrijven met cultuurgrond in de gemeenten als geheel. In de gemeenten die grotendeels het gebied vormen was maar een beperkt deel van de cultuurgrond eigendom van de gebruikers.

Tabel 11. Eigendom-pachtverhoudingen in 1966 (en 1970)

Oppervlakte cultuurgrond	Gemeente			Noord. Maas vallei
	Beesel	Swalmen	Roermond	
Perc. eigendom-gebruik	39 (40)	29 (25)	33 (38)	51 (50)
Perc. gepacht	61 (60)	71 (75)	67 (62)	49 (50)
Perc. pachtland gepacht van:				
land- en tuinbouwers	5	1	2	12
andere particulieren	55	70	64	58
rechtspersonen (instanties)	35	24	29	28
buitenlanders	5	5	5	2

Tussen haakjes () 1970.

Het percentage cultuurgrond in eigendom van de exploitanten was in elke gemeente lager dan in het landbouwgebied en vooral beperkt in de gemeente Swalmen. Ook de pachtverhoudingen verschillen per gemeente. Het meest werd gepacht van particulieren niet-landbouwers, dit kwam in Swalmen het meeste voor. Verder werd meest gepacht van instanties wat in Beesel van meer betekenis was dan in de andere gemeenten.

De eigendom-pachtverhouding (en ook de verkaveling) van de huidige

bedrijven betreft de toestand in 1970. Er zijn gegevens van alle A + B-bedrijven in dat jaar, doch we bezien alleen de situatie op de bedrijven die in 1970 en 1973 tot de A + B-groep behoorden 1).

Bijna twee derde (64%) van de cultuurgrond in 1970 werd gepacht, derhalve is maar ruim een derde in eigendom-gebruik. Tussen de deelgebieden zijn aanzienlijke verschillen. In Swalmen wordt zeven achtste van de grond gepacht, in Asenray bijna twee derde en in de beide andere deelgebieden ruim de helft. Acht procent van het pachtland wordt gepacht van ouders, dit is vooral in Rijkkel van betekenis. Gezien naar oppervlakteklassen hadden de grootste bedrijven het meeste pacht (≥ 30 ha + 80%), daarna de groep van 10 - 15 ha (64%). In de andere klassen was dit 51% tot 57% van het grondgebruik.

Tabel 12. Eigendom/pacht en verkaveling 1970 1)

	Deelgebied				To- taal	Blij- vers
	Meerle- broek	Rijkkel	Swal- men	Asen- ray		
Bedrijven met cultuurgr.	22	27	22	49	120	90
Oppervlakte cultuurgrond	411	295	399	647	1752	1474
Perc. eigendom-gebruik	47	46	13	38	36	35
Perc. gepacht	53	54	87	62	64	65
Perc. pacht van ouders 2)	8	25	1	7	8	9
Aantal kavels per bedrijf	7,1	11,3	13,2	9,8	10,3	10,3
Gemiddelde kavelgrootte	2,63	0,97	1,37	1,35	1,42	1,60

1) Van bedrijven die in 1970 en 1973 tot de A + B-groep behoorden.

2) In procenten van de oppervlakte pacht.

De verkaveling is over het algemeen slecht. Per bedrijf waren er gemiddeld 10 kavels in gebruik, deze kavels waren gemiddeld nog geen 1,5 ha groot. Bijna de helft (46%) van de bedrijven had 10 of meer kavels en slechts 16% minder dan vijf. In Meerlebroek was de verkaveling het minst ongunstig. Verder was in geen enkele oppervlakteklasse een acceptabele verkavelingstoestand.

1) Tussen deze groepen bedrijven zijn weinig verschillen in de gemiddelde uitkomsten. De eerste groep omvat meer bedrijven, nl. 24 met 200 ha grond, doch deze zijn na 1970 als A + B-bedrijf verdwenen.

§ 3. Grondmobilität

Hieronder wordt verstaan de oppervlakte grond die in een bepaalde periode van gebruiker is gewisseld. Bezien zal worden de overdracht van gehele bedrijven enerzijds en vergroting, verkleining en opheffen van bedrijven anderzijds. Aangezien alleen de oppervlakten van 1968 en 1973 bekend zijn valt een deel van het grondverkeer buiten de waarneming, namelijk de mutaties per bedrijf die elkaar binnen deze periode opheffen.

De overdracht van gehele bedrijven betrof van 1968 tot 1973 12 A + B-bedrijven (173 ha) die in dezelfde groep zijn gebleven, 3 A + B-bedrijven (25 ha) die C + D zijn geworden en 1 C-bedrijf (3 ha) dat als A + B is voortgezet. Dit grondverkeer, in totaal + 200 ha, omvatte 9,8% van de cultuurgrond in 1968 (zie bijlage 3).

Het andere grondverkeer bestaat uit verkrijgen van grond (nieuwe bedrijven, bedrijfsvergroting) en afstoten van grond (bedrijfsopheffing en -verkleining). Uit de oppervlakteverschillen tussen de beide teldata blijkt dat in deze periode per saldo 256 ha grond is afgestoten en derhalve voor een ander is vrijgekomen. Het getelde grondgebruik in het blok in 1968 was 2 042 ha zodat aanwijsbaar 12,5% is vrijgekomen. Te zamen met de overdracht van gehele bedrijven is in deze vijf jaar derhalve 22% van de grond van gebruiker gewisseld.

Tabel 13. Veranderingen in de oppervlakte cultuurgrond, 1968 - 1973 1)

	Totaal	A + B	C + D
Oppervlakte cultuurgrond 1968	2 042	1 924	118
Bedrijfsopheffing: grond zelf gehouden	- 44	- 21	- 23
grond niet zelf gehouden	- 161	- 119	- 42
Bedrijfsverkleiningen	- 95	- 53	- 42
Stichting nieuwe bedrijven	+ 14	+ 11	+ 3
Bedrijfsvergrotingen	+ 225	+ 220	+ 5
Overgang naar andere beroepsgroep, saldo		- 102	+ 102
Oppervlakte cultuurgrond 1973	1 980	1 862	118
Vermindering cultuurgrond 1968 - 1973	62		
Zelf gehouden als niet geregistreerde	44		
In gebruik buiten blok	11		
In gebruik voor recreatie	9		

1) Zie ook bijlage 3. Eventueel kleine verschillen door afronding.

De vrijgekomen grond was voor bijna twee derde (63%) afkomstig van opgeheven bedrijven, de rest was van verkleinde bedrijven. Deze grond werd vrijwel geheel gebruikt voor vergroting van bestaande bedrijven, slechts 6% ging naar nieuwe bedrijven.

In de A + B-groep als geheel is het grondgebruik verminderd. Op de

bedrijven echter die in de A + B-groep zijn gebleven (126) is het grondgebruik toegenomen en wel van 1 680 ha tot 1 844 ha. Wanneer mutaties kleiner dan 1 ha buiten beschouwing worden gelaten, had 47% van de bedrijven per saldo in 1973 een zelfde oppervlakte als in 1968, was 43% vergroot en 10% verkleind.

Tabel 14. Vergrotingen en verkleiningen (A + B-bedrijven in 1968 en 1973)

	Aantal bedrij- ven 1)	Aantal bedrijven dat vergroot/verkleind is met ha					Oppervlakte in ha
		1 - <3	3 - <5	5 - <7	7 - <10	≥ 10	
Vergroot	54	29	11	7	4	3	204
Verkleind	13	8	3	1	1	-	42

1) In totaal 126, waarvan 59 zonder veranderingen van 1 ha of meer.

De vergrote bedrijven zijn gemiddeld met 3,8 ha in oppervlakte toegenomen, de verkleinde bedrijven met gemiddeld 3,2 ha in oppervlakte afgenomen. Zowel bij de vergrotingen als bij de verkleiningen kwamen mutaties van 1 - 3 ha het meeste voor.

De in beide jaren A + B-bedrijven die met minstens 1 ha zijn vergroot hadden in 1968 meest 5 - 15 ha grond (28 van de 54) of 15 ha of meer (18) en de meeste van deze bedrijven zijn beschouwd als blijvers (42). In deelgebied Asenray werd ruim de helft van het aantal bedrijven vergroot en in Meerlebroek bijna de helft, de andere gebieden bleven hierbij achter.

§ 4. Bedrijfsomvang

De bedrijfsomvang is uitgedrukt in standaardbedrijfseenheden = sbe 1) Naaste de bedrijfsoppervlakte wegen hierbij ook mee verschillen in intensiteit van het grondgebruik, de omvang van de dierlijk veredelingsproductie en de niet of weinig aan de grondgebonden teelten als champignons en glastuinbouw.

Het aantal A + B-bedrijven nam af met 18% en de totale omvang van deze bedrijven nam toe met 8% (1,6% per jaar), waardoor de gemiddelde bedrijfsomvang steeg van 112 tot 148 sbe. Het gaat hier dus om in doorsnee middelgrote bedrijven. Ook wat betreft de groei van de omvang neemt "Beesel-Swalmen" een midden positie in, deze was minder sterk dan in "Oploo" en "Oude Graaf", gelijk aan die in "Weert-Stramproy" en sterker dan in "Velden" en "Roerstreek" 2)

1) Voor toelichting zie bijlage 1.

2) Groei gemiddelde bedrijfsomvang: Roerstreek 84 - 107 sbe (1965-1970); Oude graaf 81 - 118 sbe (1965-1970); Weert-Stramproy 87 - 116 sbe (1966-1971); Oploo 82 - 148 sbe (1966-1973); Velden 93 - 120 sbe (1968-1973).

Tabel 15. De ontwikkeling van de totale produktie (sbe)

	Aantal sbe		Gemiddeld per bedrijf		Index totaal-aantal sbe (1968 = 100)
	1968	1973	1968	1973	
A+B-bedrijven	17 661	19 134	112	148	108
C+D-bedrijven	884	1 233	30	35	139
Totaal	18 545	20 367	100	124	110

De gemiddelde bedrijfsomvang in Beesel-Swalmen is iets groter dan die in het landbouwgebied als geheel (resp. 159 en 142 sbe per bedrijf op bedrijven ≥ 50 sbe). In Beesel-Swalmen zijn relatief meer grotere bedrijven (≥ 190 sbe, zie bijlage 12).

Door de vergroting van de gemiddelde bedrijfsomvang is vanzelfsprekend ook de verdeling van de bedrijven over de diverse omvangsklassen gewijzigd. Het aantal bedrijven met minder dan 130 sbe is sterk vermindert en het aantal met een grotere omvang is aanzienlijk toegenomen. In 1973 had bijna de helft van de bedrijven een omvang van minstens 130 sbe tegenover een kwart in 1968. Niettemin had in 1973 nog bijna een derde (31% van de bedrijven een omvang beneden 90 sbe en daardoor belangrijk minder dan een volwaardige arbeidskracht bij een gemiddelde bedrijfsvoering aan kan (+ 110 sbe in 1973). Gaat men uit van een moderne bedrijfsvoering dan ligt dit nog belangrijk hoger (+ 150 sbe per man).

Tabel 16. Ontwikkeling van het aantal A+B-bedrijven naar omvang

Bewerkings-omvang	Aantal bedr. 1968	Uit A+B-groep gekomen	In A+B-groep gekomen	Saldo van andere veranderingen 1)	Aantal bedr. 1973
< 50 sbe	23	- 9	-	- 3	11
50 - < 90 sbe	56	- 13	+ 1	- 15	29
90 - < 130 sbe	39	- 5	-	- 7	27
130 - < 190 sbe	21	- 1	+ 1	+ 9	30
≥ 190 sbe	18	- 3	+ 1	+ 16	32
Totaal	157	- 31	+ 3		129

1) In beide jaren A+B-bedrijven waarvan de sbe klasse veranderde.

De ontwikkeling van de omvangstructuur was vooral het gevolg van uittreding van kleinere bedrijven en vergroting van (in beide jaren) A+B-bedrijven. Bezien voor de groep bedrijven die in 1968 kleiner waren dan 130 sbe hebben er 27 de A+B-groep verlaten en zijn er per saldo 25 groter geworden dan 130 sbe. De gemiddelde omvang van de uitgetreden bedrijven was 85 sbe en de (in beide jaren) A + B-bedrijven zijn vergroot

van gemiddeld 119 sbe tot 147 sbe. Van deze bedrijven is 56% in omvang vergroot en 7% verkleind 1). Uitgaande van de 94 bedrijven die als "blijver" zijn beschouwd is 63% vergroot en 3% verkleind.

In de deelgebieden is de totale produktie het meest toegenomen in Meerlebroek (5% per jaar), Swalmen kwam op bijna 2,5% per jaar, Rijkelt op minder dan 1% en in Asenray is de totale agrarische produktie zelfs verminderd. Ten slotte zij opgemerkt dat de gemiddelde omvang van de bedrijven in Meerlebroek (198 sbe) en Swalmen (167 sbe) aanzienlijk groter is dan in Rijkelt en Asenray (129 en 124 sbe).

§ 5. Arbeidskrachten

Het aantal A + B-bedrijven is van 1968 tot 1973 met gemiddeld 3,9% per jaar verminderd, het aantal arbeidskrachten op deze bedrijven nam af van 201 tot 157 ofwel met gemiddeld 4,8% per jaar. Hierdoor daalde de gemiddelde arbeidsbezetting per bedrijf van 1,28 tot 1,22 man.

Tabel 17. Vaste mannelijke arbeidskrachten

	Bedrijfs- hoofden	Zoons	Overige ge- zinsleden	Vreem- den	Alle ar- beidskr.
1968 aantal	157	30	5	9	201
%	78	15	3	4	100
1973 aantal	130	15	1	11	157
%	83	9	1	7	100
Index 1973 (67 = 100)	83	50	20	120	78

De vaste arbeidsbezetting bestaat vrijwel geheel uit bedrijfshoofden en zoons. De laatste jaren nemen, door de vermindering van het aantal zoons, de bedrijfshoofden een steeds grotere plaats in. Evenals elders in Limburg ("Weert-Stramproy") bestaat vijf zesde van de vaste arbeidskrachten uit bedrijfshoofden. Het aantal meewerkende zoons neemt steeds af en is hier evenals in voornoemd gebied minder dan 10% van de totale arbeidsbezetting.

Bij een nadere beschouwing van de meewerkende zoons blijkt dat van de 30 in 1968 er 8 de landbouw hebben verlaten en een ander beroep aanvaard. Er is dus 27% van de meewerkende zoons afgevoerd. Ook in de toekomst zullen zeer waarschijnlijk thans meewerkende zoons de landbouw verlaten. Bij de prognose van het aantal opvolgers (zie hoofdstuk V) zal hiermee rekening gehouden dienen te worden. Gezien het thans

1) Gerekend naar grootteklassen van < 50 tot 150: opklimmend met 20 sbe, daarboven met resp. 40, 60 en 100 sbe.

bepikte aantal meewerkende zoons en de tegenwoordig meer gerichte beroepskeuze kan het toekomstig afvloeiingspercentage lager zijn dan dat van de laatste jaren.

HOOFDSTUK III

BEDRIJFSSTRUCTURELE ASPECTEN

§ 1. Grondgebruik en produktie

De cultuurgrond wordt voor de helft gebruikt als bouwland, voor twee vijfde als grasland en voor 9% als tuinland. Het grondgebruik is de laatste jaren weinig veranderd. De oppervlakte bouwland is iets toegenomen en het areaal grasland en tuinland is verminderd.

Tabel 18. Grondgebruik

	A + B-bedr.		C + D-bedr.		Totaal	
	1968	1972	1968	1972	1968	1972
Opp. cultuurgrond ha	1 924	1 862	115	118	2 039	1 980
Perc. bouwland	47	50	52	62	47	51
Perc. grasland	42	42	31	20	42	40
Perc. tuinland	10	8	16	18	10	9

De totale agrarische produktie op de A + B-bedrijven gemeten in sbe is met 8% toegenomen dit is met 1,6% per jaar. Deze groei was vrijwel alleen het gevolg van de uitbreiding van de veredelingsproduktie. Bij de grondgebonden produktie zijn de akkerbouw en rundveehouderij iets uitgebreid en is de tuinbouw (excl. glas en champignons) verminderd. Ondanks de vermindering met ruim 60 ha cultuurgrond is de omvang van de grondgebonden produktie vrijwel gelijk gebleven. Dit als gevolg van een intensivering van het grondgebruik, vooral in de sector rundveehouderij. Door de ontwikkeling in de laatste jaren is de relatieve betekenis van de veredeling toegenomen en die van de tuinbouw verminderd.

Tabel 19. Produktieomvang van de A + B-bedrijven

	Aantal sbe		Perc. sbe		Indexaantal sbe (1968 = 100)
	1968	1973	1968	1973	
Akkerbouw	3 889	4 181	22	22	108
Tuinbouw	6 269	5 741	36	30	92
Rundveehouderij	4 462	4 866	25	25	109
Veredeling	3 055	4 359	17	23	143
Totaal	17 661	19 134	100	100	108

De omvang van de agrarische produktie op de A + B-bedrijven is in Beesel-Swalmen vrij gelijkmatig over de onderscheiden produktietakken verdeeld. Dit is een duidelijk verschil met het landbouwgebied waar meer dan de helft van de produktie uit tuinbouw bestaat, de andere drie produktietakken zijn dan vrijwel aan elkaar gelijk (bijlage 12).

§ 2. Bedrijfstypen

Voor de indeling in bedrijfstypen is per bedrijf het aantal standaard-bedrijfseenheden (sbe) berekend voor de akkerbouw, de rundveehouderij, de tuinbouw en de veredelingsproduktie. Afhankelijk van het percentage sbe dat per bedrijf voor deze onderdelen werd gevonden zijn de A + B-bedrijven ingedeeld in "bedrijfstypen" (zie bijlage 1).

Reeds eerder is gezegd (hoofdstuk II, § 1.) dat de laatste jaren het aantal gemengde bedrijven en fruit-/boomkwekerijbedrijven is verminderd en vooral het aantal "overige bedrijven" sterk is teruggelopen. Daartegenover is het aantal veredelingsbedrijven het meest toegenomen wat gezien de uitbreiding van de veredelingsproduktie begrijpelijk is.

De veranderingen die in de bedrijfstypen voorkwamen zijn te volgen aan de hand van bijlage 4 en betreffen het volgende. Het type rundveehouderijbedrijven werd alleen aangevuld, meest met vroegere gemengde bedrijven. Ook de groep veredelingsbedrijven kende bijna alleen toestromingen meest van voorheen overige bedrijven maar ook van gemengde bedrijven en tuinbouwbedrijven. De vroegere "overige bedrijven" gingen meest naar de veredelingsbedrijven en de gemengde bedrijven. Bij de gemengde bedrijven was naast de overgang naar andere typen ook het beëindigen als A + B-bedrijf van betekenis. Dit laatste was voor de fruit-/boomkwekerijbedrijven de grootste verminderingfactor.

Ter illustratie van de verschillen tussen de bedrijfstypen onderling zijn in bijlage 2 enkele kengetallen gegeven. Hierbij kan het volgende worden opgemerkt.

- a. Van de bedrijfstypen met grondgebonden landbouwproduktie (typen 1, 2 en 6) gaan de rundveehouderijbedrijven qua gemiddelde oppervlakte en sbe per man voorop. Alleen van dit type is het aantal bedrijven toegenomen, bij de andere typen was een sterke aantalsvermindering.
- b. Bij de typen met een meer of minder belangrijk deel opengrondstuinbouw zijn de fruit-/boomkwekerijbedrijven sterk in aantal verminderd en de akkerbouw-/tuinbouwbedrijven gelijk gebleven. Wat betreft de gemiddelde oppervlakte verschillen deze typen niet veel maar het aantal sbe per bedrijf en per man is bij de fruit-/boomkwekerijbedrijven meer dan dubbel zo groot.
- c. De veredelingsbedrijven, in zekere zin vaak ook min of meer gemengde bedrijven, hebben gemiddeld het grootste aantal sbe per bedrijf en per man. Dit was ook reeds in 1968 het geval.
- d. De glastuinbouw-/champignonbedrijven zijn gemiddeld van beperkte omvang en het aantal sbe per man ligt duidelijk onder het gemiddelde van alle bedrijven.
- e. Het beperkte aantal bedrijven per deelgebied is doorgaans nog over bijna alle typen verdeeld. Toch zijn er verschillen. In Rijkel bijvoorbeeld zijn geen rundveehouderijbedrijven en de glastuinbouw-/champignonbedrijven zijn geconcentreerd in Meerlebroek en Rijkel.

§ 3. Akkerbouw

Het bouwland beslaat de helft van de oppervlakte cultuurgrond op de A + B-bedrijven doch draagt slechts voor ruim een vijfde (22%) bij in de totale produktie. Doordat het aantal bedrijven met bouwland is vermindert en de oppervlakte iets is vergroot, is de gemiddelde oppervlakte bouwland per bedrijf met 2 ha toegenomen tot bijna 9 ha. Op 30% van de bedrijven met bouwland is 10 ha of meer akkerbouw.

Tabel 20. Bouwlandgebruik op A + B-bedrijven

Bedrijven met bouwland	Aantal bedrijven		Gewassen	1968		1973	
	1968	1972		ha	%	ha	%
< 1 ha	6	2	Granen	545	60	486	52
1 - 3 ha	24	11	Aardappelen	40	4	63	7
3 - 5 ha	31	21	Suikerbieten	272	30	314	34
5 - 10 ha	49	40	Voederbieten	31	3	10	1
10 - 20 ha	21	24	Snijmafs	-	-	51	6
≥ 20 ha	4	8	Ov. gewassen	15	2	3	0
Totaal	135	106	Tot. bouwland	903	100	928	100

Het bouwplan is de laatste jaren enigszins gewijzigd en iets intensiever geworden. De betekenis van de granen is verminderd, het areaal suikerbieten en aardappelen is uitgebreid en de snijmafsteelt werd in het bouwplan opgenomen.

§ 4. Rundveehouderij

De betekenis van de rundveehouderij in 1973 is vergeleken met 1968 dezelfde gebleven, in beide jaren was 42% van de cultuurgrond grasland en een kwart van de agrarische produktie voor rekening van deze bedrijfstak. Hoewel op de meeste bedrijven grasland voorkomt is de categorie rundveehouderijbedrijven nog zeer beperkt.

De laatste jaren is op de A + B-bedrijven de rundveestapel uitgebreid, het aantal bedrijven waar rundvee wordt gehouden is verminderd en de eenheden per bedrijf zijn gemiddeld aanzienlijk vergroot. Vooral het mestvee is in aantal toegenomen en in mindere mate ook het melkvee. Het aantal melkkoeien per bedrijf nam toe van 12 tot 20, de aantallen jongvee en mestvee vermeerderden in dezelfde orde van grootte. Doordat het grondgebruik voor de veehouderij nagenoeg niet is veranderd werd de uitbreiding van de rundveestapel geheel verwezenlijkt door een intensivering van het grondgebruik. Dit blijkt uit de toeneming van het aantal melkkoeien maar vooral van het aantal g.v.e. per ha grasland plus voedergewassen. Bijlage 5 geeft hiervoor een uitgebreid overzicht waarvan hier enkele cijfers van de A + B-bedrijven.

	1968	1973
Aantal bedrijven met rundvee	96	68
Aantal melkkoeien totaal	983	1 083
Aantal melkkoeien per bedrijf	11,6	20,1
Aantal stuks jongvee	1 086	1 129
Aantal stuks mestvee	487	665
Aantal grootveeëenheden (g.v.e.)	1 842	2 056
Aantal g.v.e. per ha grasland + voedergewassen	2,17	2,45

Bij de deelgebieden is in Rijkkel de omvang van de rundveehouderij verminderd, in de andere gebieden uitgebreid. In elk gebied is het aantal g.v.e. per ha grasland + voedergewassen toegenomen terwijl dit in totaal het hoogste is in Meerlebroek. Verder is op de "rundveehouderijbedrijven" het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf veel groter en veel meer toegenomen (van 23 tot 35) dan op de andere bedrijven met melkkoeien (van 10 tot 14). Het aantal g.v.e. per ha grasland + voedergewassen is op de "rundveehouderijbedrijven" echter lager dan op de andere bedrijven met rundvee. Op laatstgenoemde bedrijven draagt het bouwland waarschijnlijk meer bij in de voedervoorziening (suikerbietenkoppen) en hier is ook meer mestvee.

Door gemiddeld meer koeien per bedrijf dan voorheen is vanzelfsprekend de opbouw van de omvang van de melkveestapels veranderd.

Tabel 21. Omvang van de melkveestapel op A + B-bedrijven

Aantal melk- koeien per bedrijf	Aantal bedrijven 1968		Aantal bedrijven 1973	
	rundvee- houderij- bedrijven	overige bedrijven	rundvee- houderij- bedrijven	overige bedrijven
1 - <10	2	45	1	18
10 - <15	3	15	1	8
15 - <20	1	7	2	3
20 - <25	1	5	-	5
25 - <30	1	-	-	2
30 - <40	2	-	3	1
≥40	2	1	9	1
Totaal	12	73	16	38

In 1968 werd op 85 A + B-bedrijven (54%) melkvee gehouden; van deze bedrijven zijn er 14 uit de groep gegaan en hebben er per saldo 17 ofwel een kwart de melkkoeien afgestoten zodat in 1973 nog op 54 bedrijven (42%) melkkoeien werden gehouden. Tegelijk met deze ontwikkeling is het aantal bedrijven met minder dan 20 melkkoeien sterk verminderd en is het aantal grotere veestapels uitgebreid. Van de 16 rundveehouderij-bedrijven in 1973 had de helft 40 - 50 melkkoeien.

§ 5. Veredeling

De veredelingsproduktie is, qua omvang in sbe, op één na de kleinste van de vier produktietakken. Niettemin is deze produktietak de laatste vijf jaar het meeste uitgebreid en wel van ruim 3 000 tot ruim 4 300 sbe ofwel van 17 tot 23% van het totale aantal sbe van de A + B-bedrijven. Deze uitbreiding betrof alleen de varkenshouderij, de pluimveehouderij is door vermindering van het aantal leghennen en ondanks de uitbreiding van de slachtkuikenmesterij in omvang verminderd. De varkenshouderij is de belangrijkste veredelingstak met in 1973 zelfs 88% van de totale veredelingsproduktie op de A + B-bedrijven (1968 : 81%).

Tabel 22. Omvang van de veredelingsproduktie

	Aantal dieren op				Aant. dieren per be-	
	alle bedrijven		A + B-bedrijven		drijf op A + B-bedr.	
	1968	1973	1968	1973	1968	1973
Mestvarkens	2 672	5 203	2 622	4 725	39	93
Fokvarkens	1 667	2 194	1 656	2 164	24	45
Leghennen 1)	287	162	246	126	10	21
Slachtkuikens 1)	251	710	251	665	63	222

1) In honderdtallen.

Tegelijk met het toegenomen aantal dieren in de veredelingssector is het aantal bedrijven waarop deze gehouden worden de laatste jaren verminderd. De eenheden per bedrijf zijn hierdoor gemiddeld sterk vergroot.

Bezien naar de afzonderlijke produktierichtingen is de varkensfokkerij verreweg het belangrijkste. En de groei van de totale veredelingsproduktie bestond voor het overgrote deel uit de uitbreiding van de varkensfokkerij waardoor de relatieve betekenis hiervan nog is toegenomen. Het aantal bedrijven met economisch gunstige eenheden van 30 of meer fokvarkens is vergroot van 17 tot 27 en omvat thans meer dan de helft van de bedrijven met fokvarkens (zie bijlage 6). De varkensmesterij daarentegen komt meest voor in kleinere eenheden, op slechts een vijfde van de bedrijven zijn 100 of meer mestvarkens.

Het aantal bedrijven met pluimvee is zeer beperkt. Er zijn slechts drie bedrijven met 2 500 of meer leghennen en een zelfde aantal met minstens 10 000 slachtkuikens, eenheden die economisch verantwoord zijn. Al deze bedrijven zijn gelegen in Asenray. In dit gebied samen met Meerlebroek is 70% van de veredelingsproduktie te vinden.

§ 6. Tuinbouw

De betekenis van de tuinbouw op de A + B-bedrijven is de laatste jaren verminderd. Het aandeel van het tuinland in de oppervlakte cultuurgrond

liep terug van 10% tot 8%, het aantal bedrijven met tuinbouw verminderde evenals de oppervlakte tuinland en het aantal sbe voor de tuinbouw. Niettemin was de tuinbouw in 1973 nog de grootste bedrijfstak en omvatte bijna een derde (30%) van de totale produktie.

Tabel 23. Tuinbouw en champignonteelt

	A + B-bedr.		C + D-bedr.	
	1968	1973	1968	1973
Aantal bedrijven met:				
alleen tuinbouw open grond	83	56	17	21
glastuinb. + tuinbouw open grond 1)	13	11	-	-
champignons + tuinbouw open grond	4	5	1	2
alleen champignons	4	5	-	2
Tuinbouw open grond in ha	190	150	20	21
Glastuinbouw in ha	2,54	3,82	-	-
Champignons: aantal cellen	37	37	3	6
teeltopp. (m2)	6 116	5 963	450	930
Aantal sbe voor tuinbouw	6 270	5 741	422	659
Percentage van totaal sbe	36	30	48	53

1) Inclusief bedrijven met alleen glas: 1968 twee, 1973 één.

Het aantal bedrijven met glastuinbouw bleef vrijwel gelijk terwijl het areaal glas is uitgebreid. De overigens beperkte oppervlakte glas is voor twee vijfde verwarmd.

Wat de champignonteelt betreft is zowel het aantal bedrijven als de teeltoppervlakte nauwelijks veranderd. Het areaal per bedrijf is doorgaans beperkt, slechts twee bedrijven hebben een teeltoppervlakte van meer dan 500 m2. Op de C- en D-bedrijven is de champignonteelt iets uitgebreid.

Gezien de oppervlakte van de gewassen neemt de fruitteelt de grootste plaats in, daarna de groenteteelt, de boomkwekerij en de teelt van tuinbouwzaden. Deze volgorde is de laatste jaren niet gewijzigd ondanks de vermindering van vooral het areaal fruit en asperges.

In de totale tuinbouwproduktie leveren de boomkwekerij (vruchtbomen en rozen) en de fruitteelt de grootste bijdrage, direct gevolgd door de champignoncultuur en op meer afstand door de glastuinbouw en de groenteteelt. De laatste jaren heeft ook hier de fruitteelt aan betekenis ingeboet, vooral ten gunste van de glastuinbouw. (Zie tabel 24 op blz. 30.)

Hoewel de verdeling van de totale tuinbouwproduktie over de diverse deelgebieden in 1973 geen grote verschillen vertoonde, bestaat er tussen deze gebieden een grote mate van verscheidenheid in de samenstelling van de tuinbouwsector en in de ontwikkeling hiervan.

Tabel 24. De tuinbouw op de A + B-bedrijven in ha en sbe

Gewassen, deelgebieden	Ha (bedrijven)		Sbe			
	1968	1973	1968		1973	
			aantal	%	aantal	%
Asperges	18 (36)	8 (15)	271	4	120	2
Ov.groente open gr.	30	36	556	9	642	11
Appels en peren	86 (33)	60 (17)	1 549	25	1 081	19
Ov.pit- en steenvr.	13	11	229	4	199	4
Klein fruit	4 (16)	1 (2)	140	2	25	0
Tuinbouwzaden	20 (11)	16 (7)	411	7	359	6
Boomkwekerijgew.	20 (9)	19 (5)	1 399	22	1 326	23
Glastuinbouw	3 (13)	4 (11)	492	8	796	14
Champignons	(8)	(10)	1 223	20	1 193	21
Totaal	193 (104)	154 (77)	6 270	100	5 741	100
Meerlebroek	12 (13)	19 (15)	876	14	1 433	25
Rijkel	48 (32)	35 (24)	1 944	31	1 655	29
Swalmen	41 (19)	43 (11)	1 247	20	1 401	24
Asenray	92 (40)	57 (27)	2 203	35	1 252	22

Tussen haakjes aantal bedrijven met de betreffende gewassen, voor totaal en de deelgebieden aantal bedrijven met tuinbouw.

In Meerlebroek is zowel het areaal als de produktieomvang van de tuinbouw toegenomen terwijl het aantal bedrijven met tuinbouw maar weinig veranderde. Dit kwam vooral door de uitbreiding van de glastuinbouw en ook door meer boomkwekerij en champignons. In dit gebied is bijna driekwart van de glastuinbouw gevestigd en werd de oppervlakte glas uitgebreid van 1,67 ha tot 2,77 ha bij een gelijk gebleven aantal bedrijven met glas (6). Verder zijn in dit gebied 4 bedrijven met champignons en een kwart van het totale areaal van deze teelt. Van de totale produktieomvang in dit gebied bestaat thans 27% uit tuinbouwproduktie, eerder was dit 21%.

In Swalmen is het aantal bedrijven met tuinbouw verminderd, de oppervlakte en omvang zijn iets toegenomen en het aandeel van de tuinbouw (37%) in de totale produktie is gelijk gebleven. De tuinbouw omvat hier vrijwel alleen opengrondsteelten bestaande uit fruit (38%), groente (29%) en boomkwekerij (26%). De arealen hiervan zijn de laatste jaren uitgebreid ten kosten van de tuinbouwzaden en het klein fruit.

De betekenis van de tuinbouw in de beide andere deelgebieden is in alle opzichten verminderd. Dit betreft het aantal bedrijven, het areaal tuinland en de omvang van de tuinbouwproduktie. Ook het aandeel van de tuinbouw in de totale produktie per gebied is teruggelopen, in Rijkel van 52% tot 43% en in Asenray van 34% tot 21%. De tuinbouwproduktie in Rijkel bestaat voor ongeveer de helft uit champignonteelt (op 6 bedrijven). De oppervlakte tuinland wordt meest ingenomen door fruit (56%) en groente (41%). Beide oppervlakten zijn de laatste jaren ingekrompen

waarvan de aspergeteelt van 8 tot 4 ha. Ook is hier wat glastuinbouw (0,85 ha op 4 bedrijven).

De oppervlakte tuinbouw in Asenray omvat voornamelijk fruit (62%), groente (14%) en tuinbouwzaden (17%). De laatste jaren is vooral het areaal fruit sterk ingekrompen (~ 28 ha) en zijn ook de oppervlakten boomkwekerij en asperges verminderd (samen 10 ha).

§ 7. Arbeidsbezetting en aantal sbe per man

Zoals reeds is gezegd (hoofdstuk 2, § 5) bestaat meer dan vier vijfde van de vaste mannelijke arbeidsbezetting op de A + B-bedrijven uit bedrijfshoofden. De meeste bedrijven (84%) zijn dan ook "eenmansbedrijven". Op de meeste andere bedrijven werken twee arbeidskrachten 12% en op vijf bedrijven drie of meer. De laatste jaren is het aantal "eenmansbedrijven" toegenomen, in 1968 bestond 77% uit eenmans- en 20% uit tweemansbedrijven.

Het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht is de afgelopen vijf jaar toegenomen van 88 tot 122, dit is met + 6,5% per jaar. Deze toename was vooral het gevolg van de vermindering van het aantal arbeidskrachten, hierdoor is het aantal sbe per man met + 5% per jaar vermeerderd. Daarnaast is door uitbreiding van de produktie het aantal sbe per man met + 1,5% per jaar toegenomen.

De produktieomvang in "Beesel-Swalmen" van 122 sbe per man in 1973, is hoger dan in "Weert-Stramproy" (97 in 1971) en vrijwel gelijk aan die in "Oploo" (125 in 1973); in beide laatstgenoemde gebieden was echter in de periode vóór genoemde jaren een sterkere groei en wel van + 9% per jaar.

Op de bedrijven met 50 sbe of meer was in 1973 een produktie van 128 sbe per man hetgeen hoger was dan in het landbouwgebied met 106 sbe per man. Dit verschil is slechts gedeeltelijk te verklaren uit het feit dat in het landbouwgebied gemiddeld meer arbeidskrachten per bedrijf voorkomen.

Per deelgebied bezien is het aantal sbe per man in Meerlebroek en Swalmen (resp. 148 en 128) duidelijk hoger dan in Rijkkel en Asenray (+ 110). Deze arbeidsproduktiviteit is de laatste jaren het meest toegenomen in Meerlebroek en Rijkkel met resp. 9% en 7% per jaar en in de twee andere gebieden met + 5,5% per jaar. In drie deelgebieden was deze groei vooral het gevolg van een vermindering van het aantal arbeidskrachten, in Meerlebroek echter meer van uitbreiding van de produktie.

Bezien naar bedrijfstype is het aantal sbe per man veruit het hoogst op de veredelingsbedrijven en de fruit-/boomkwekerijbedrijven (ruim 150) daarna volgen de rundveehouderijbedrijven (130 sbe per man). Bij elk bedrijfstype is het aantal sbe per man met minstens een derde toegenomen, bij de fruit-/boomkwekerijbedrijven was dit nauwelijks een kwart. Voorts wordt op de bedrijven die als "blijvend" zijn beschouwd, met gemiddeld 137 sbe per man, een zeer behoorlijke produktieomvang per man gehaald. Gemiddeld genomen komt dit neer op vrijwel een paritair inkomen per man (+ f 23 000,-).

HOOFDSTUK IV

BEDRIJFSECONOMISCHE ASPECTEN

In tegenstelling tot de twee voorgaande hoofdstukken die gebaseerd zijn op individuele gegevens van alle bedrijven, zijn voor de bedrijfseconomische beschouwing geen directe gegevens per bedrijf beschikbaar. Hierdoor en ook doordat het onderzoek niet specifiek is gericht op de bedrijfseconomische aspecten kan dit facet slechts globaal worden weergegeven.

Eerder in dit rapport zijn door middel van standaardbedrijfseenheden (sbe) de diverse bedrijfsonderdelen onder één noemer gebracht en is het totale aantal sbes gebruikt als maat voor de bedrijfsomvang en de productieomvang per man. Als elke sbes een zelfde arbeidsinkomen in guldens vertegenwoordigde was het arbeidsinkomen per bedrijf en per man eenvoudig exact weer te geven. Dit is echter niet het geval, het arbeidsinkomen per sbes vertoont een grote spreiding. Enkele oorzaken hiervan zijn het vakmanschap van de ondernemer, de productie per ha en per dier en het niveau van de opbrengstprijzen. Wat dit laatste betreft zal uitgaande van gelijkblijvende kosten een hoge opbrengstprijs een hoger arbeidsinkomen per sbes opleveren dan een lage prijs.

Als in het volgende voor de bepaling van het arbeidsinkomen per bedrijf en per man toch wordt uitgegaan van een gemiddeld arbeidsinkomen per sbes betekent dit dat slechts een beeld wordt geschetst van het gemiddeld arbeidsinkomen. Voor de beoordeling van een gebied in vergelijking met andere gebieden is dit een juiste maatstaf. De bepaling van het gemiddeld arbeidsinkomen per sbes is gebaseerd op het LEI-boekhoudnet. Hiervoor is uitgegaan van het gemiddelde arbeidsinkomen per sbes van de bedrijven die in de LEI-boekhouding zijn opgenomen en zijn gelegen in de consulentschappen Roermond en Horst.

Tabel 25. Arbeidsinkomen LEI-boekhoudbedrijven Limburg-zand

Bedrijven met overwegend	Arbeidsinkomen per sbes in guldens			Gemiddeld 1970/'73
	1970/'71	1971/'72	1972/'73	
rundveehouderij	124 (18)	263 (17)	331 (14)	
veredeling	92 (30)	155 (28)	260 (25)	
Totaal	104 (30)	196 (45)	285 (39)	195

Tussen haakjes () aantal bedrijven.

Gemiddeld over drie boekjaren (1970/'73) kwam voor de overwegend rundveehouderijbedrijven en de dito veredelingsbedrijven het arbeidsinkomen op f 195,- per sbe. Hierbij zij opgemerkt dat het eerste van deze jaren ongunstige en het laatste jaar zeer gunstige uitkomsten had. Om dit arbeidsinkomen te gebruiken voor de berekening van de EEG-normen dient een correctie te worden aangebracht omdat volgens deze richtlijnen de pacht te laag is gewaardeerd. Dit betreft dan een vermindering van ruim 20 gulden waarna het gemiddeld arbeidsinkomen op ongeveer 170 gulden per sbe uitkomt. De in hoofdstuk 5 gehanteerde uitgangspunten wijken hier weinig van af. Zeker wanneer men hierbij bedenkt dat in gebied maar weinig specifieke rundveehouderijbedrijven zijn en dat de veredelingsbedrijven veelal een gemengd karakter hebben zij het minder gemengd dan de resterende andere landbouwbedrijven hier (3 bedrijven hebben $\geq 80\%$ en tien 60 - 80% veredeling).

Overigens blijken de meer gespecialiseerde bedrijven in het gebied een vergelijking met de LEI-boekhoudbedrijven wel te kunnen doorstaan (zie bijlage 7). Gezien de beperkte aantallen bedrijven moeten de conclusies echter als globaal worden gezien. Op de rundveehouderijbedrijven in het gebied komt de veebezetting per bedrijf vrij goed overeen met die van de boekhoudbedrijven doch de veebezetting per ha blijkt iets lager te liggen. De gemiddelde omvang van dit type bedrijven was in het gebied lager doch het aantal sbe per man lag door minder arbeidskrachten, hoger dan op de boekhoudbedrijven. Op de veredelingsbedrijven in het gebied is het gemiddeld aantal dieren per bedrijf en de gemiddelde bedrijfsomvang groter, zijn er meer sbe per man en minder arbeidskrachten per bedrijf dan op de boekhoudbedrijven met overwegend veredeling. De groep boekhoudbedrijven heeft - door gemiddeld meer koeien en een intensiever grondgebruik voor de veehouderij - een meer gemengd karakter wat een vergelijking met het gebied minder relevant maakt.

Ten slotte zij nog vermeld dat wat de tuinbouw betreft gegevens van arbeidsinkomen per sbe van boekhoudbedrijven niet voorhanden zijn.

HOOFDSTUK V

TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING

In het voorgaande zijn een aantal ontwikkelingen beschreven die in de afgelopen periode plaatsvonden. Het aantal bedrijven en het aantal arbeidskrachten is sterk verminderd. De productieomvang is toegenomen vooral door uitbreiding van de veredelingsproductie doch ook door een intensiever grondgebruik. De verhouding tussen de hoeveelheid arbeid die in de landbouw wordt aangewend en de overige produktiefactoren is verbeterd waardoor de produktie per man is vergroot. In dit hoofdstuk wordt getracht een beeld te vormen van de ontwikkelingen in de komende tien jaren zonder rekening te houden met een ruilverkaveling. Hierbij wordt uitgegaan van de ontwikkelingen in de afgelopen vijf jaar.

§ 1. De toekomstige ontwikkeling van het aantal A + B-bedrijven

Bij de vooruitberekening van het aantal bedrijven (de demografische methode) wordt uitgegaan van de ontwikkeling die in de afgelopen jaren plaatsvond, aangevuld met enkele veronderstellingen die op andere gronden zijn gebaseerd. De beschrijving van deze vooruitberekening is weergegeven in bijlage 8 en samengevat in de volgende tabel.

Tabel 26. Ontwikkeling van het aantal A + B-bedrijven van 1973 tot 1983

	1968	1968- 1973	1973	1973- 1978	1978	1978- 1983	1983
Aantal bedrijven	157		129		108		90
- vrijgekomen		- 46		- 31		- 26	
- overgenomen		+ 15		+ 8		+ 7	
- nieuw + uit C of D		+ 3		+ 2		+ 1	
vermindering p. jr.		3,9%					3,5%

Volgens deze vooruitberekening zijn er in 1983 nog 90 A + B-bedrijven. Ten opzichte van 1973 is dit een vermindering van 3,5% per jaar, een afnemng die iets kleiner is dan in de periode vóór 1973.

§ 2. De indeling in blijvers en wijkers

Naast de vooruitberekening van het aantal bedrijven, welke is gebaseerd op uittrekking en toetreding van bedrijfshoofden, kan ook een beeld

van de toekomstige ontwikkeling worden gevormd door een indeling van de bedrijven in blijvers en wijkers. Deze indeling is gemaakt met streekkenners. Als blijvers zijn aangemerkt de bedrijven die over tien jaar, dus in 1983, nog als A + B-bedrijf zullen bestaan. Van de 129 bedrijven in 1973 wordt drie vierde gezien als blijvers en een vierde als wijker, zijnde respectievelijk 97 en 32 bedrijven.

Volgens de indeling in blijvers en wijkers zullen er in 1983 dus nog 97 A + B-bedrijven zijn en volgens de demografische methode 90. Dit zijn verminderingen van respectievelijk 2,8% en 3,5% per jaar. Het verschil betreft voornamelijk bedrijfshoofden jonger dan 55 jaar. Voor oudere bedrijfshoofden is vaak vrij goed te zeggen of het bedrijf zal blijven of wijken als het bedrijfshoofd het beroep gaat beëindigen en geen opvolger heeft. Van jongere bedrijfshoofden is een eventuele beroepsverandering nauwelijks te voorspellen en kan met ziekte en overlijden, waardoor ook bedrijven verdwijnen, helemaal geen rekening worden gehouden. Onder de bedrijfshoofden jonger dan 55 jaar waren volgens de blijvers-wijkers indeling dan ook minder wijkers (17) dan volgens de demografische methode (23). Bij de beoordeling van eventuele beroepsverandering in een periode van tien jaar is men anderzijds mogelijk voorzichtig te werk gegaan en heeft men niet intuïtief de trend van de laatste jaren doorgetrokken. Daar de indeling in blijvers en wijkers met zorg en door plaatselijk deskundige personen is uitgevoerd moeten we concluderen dat het cijfer berekend met de demografische methode met voorzichtigheid behandeld dient te worden; deze vooruitberekening is wellicht als een toekomstig minimum aantal bedrijven te beschouwen.

§ 3. De ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond op A + B-bedrijven

De oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij A + B-bedrijven is de laatste jaren verminderd. Dit kwam voornamelijk doordat bedrijven uit de A + B-groep zijn gegaan. Deze bedrijven stoten namelijk niet meteen alle grond af. Ondanks de sterke vermindering van het aantal A + B-bedrijven is de vermindering van de oppervlakte grond in deze groep echter beperkt gebleven. Verder is gebleken dat de grond op de C- en D-bedrijven niet erg "vastzit", een groot percentage grond op deze bedrijven werd losgelaten (hoofdstuk II, § 1 t/m 3).

Zoals in de vorige paragraaf bleek wordt verwacht dat de vermindering van het aantal bedrijven zal doorgaan. De bedrijven die de A + B-groep gaan verlaten zullen geleidelijk grond los laten. Voorts zal grond los komen op bestaande nevenbedrijven. In 1973 was echter slechts 6% van de cultuurgrond in handen van C- en D-bedrijven.

Uitgaande van een vermindering van het grondgebruik met 200 ha 1) zal in 1983 nog + 1 780 ha cultuurgrond in gebruik zijn. Globaal gesteld kan hiervan + 1 700 ha voorkomen op A + B-bedrijven, het nevenberoepsgrondgebruik zal hierbij iets teruglopen.

- 1) Dit is een vermindering van 1% per jaar tegen 0,6% van 1968 tot 1973. Verwacht wordt een sterkere vermindering door mogelijke aanleg van rijkswegen, zie hoofdstuk I § 4.

Tabel 27. De ontwikkeling van het grondgebruik van 1968 tot 1983

	Oppervlakte in ha			Percentage		
	1968	1973	1983	1968	1973	1983
A + B-bedrijven	1 924	1 862	1 700	94	94	95,5
C + D-bedrijven	115	118	80	6	6	4,5
Totaal	2 039	1 980	1 780	100	100	100

Als in 1983 nog 90 A + B-bedrijven aanwezig zijn welke 1 700 ha grond gebruiken is dat een oppervlakte van bijna 19 ha per bedrijf (1968 gemiddeld 12,3 ha en 1973 gemiddeld 14,4 ha).

De bedrijfsgrootteverdeling zal hierbij aanzienlijk worden gewijzigd. Het aantal bedrijven kleiner dan 15 ha zal verminderen, in de oppervlakteklassen van 15 - 30 ha zal het aantal vrijwel gelijk blijven en het aantal grotere bedrijven wordt uitgebreid.

Tabel 28. De A + B-bedrijven naar oppervlakte

	Aantal bedrijven			Percentage bedrijven		
	1968	1973	1983	1968	1973	1983
< 5 ha	32	19	15	20	15	17
5 - <10 ha	50	36	11	32	28	11
10 - <15 ha	38	32	16	24	25	18
15 - <20 ha	12	14	16	8	11	18
20 - <30 ha	15	15	15	10	11	15
≥30 ha	10	13	17	6	10	17
Totaal	157	129	90	100	100	100

§ 4. Bedrijfsstructuur en bedrijfstype

De ontwikkeling van de bedrijfsstructuur bestond de afgelopen jaren globaal gezien uit een toeneming van het aantal veredelingsbedrijven en rundveehouderijbedrijven waar tegenover het aantal "overige bedrijven", gemengde bedrijven en fruit-/boomkwekerijbedrijven verminderde (hoofdstuk III, § 2).

Het ligt voor de hand dat de blijvende bedrijven het toekomstig uiterlijk van het gebied zullen bepalen. Het bedrijfstype van de blijvers vertoonde in 1973 nog een grote variatie en naar verwachting zullen ook in de toekomst diverse bedrijfstypen blijven voorkomen. Gezien de ontwikkeling in de laatste jaren zal het bedrijfstype van de huidige blijvers nog veranderen. Dit is echter niet exact te berekenen. In de volgende tabel is dan ook slechts weergegeven in welke orde van grootte de bedrijven in 1983 naar verwachting over de bedrijfstypen kunnen zijn verdeeld.

Tabel 29. Ontwikkeling naar bedrijfstype

	Aantal bedrijven			Percentage bedrijven			1983	
	1968	1973	"blijvers" 1973	1968	1973	"blijvers" 1973	perc. bedr.	aant. bedr.
Rundveehouderij bedrijven	12	17	14	8	13	14	22	20
Gemengde bedr.	41	29	20	26	22	21	10	9
Akkerb./tuinbouwbedrijven	15	14	8	10	11	8	8	7
Fruit-/boomkwekerijbedr.	24	13	11	15	10	11	9	8
Veredelingsbedr.	13	29	22	8	22	23	33	30
Overige bedr.	32	7	5	20	5	5	-	-
Glast./champ. bedrijven	20	20	17	13	16	18	18	16
Totaal	157	129	97	100	100	100	100	90

Uitgaande van de ontwikkeling in het jongste verleden zal in de toekomst alleen het aantal rundveehouderijbedrijven toenemen, het aantal veredelingsbedrijven vrijwel gelijk blijven en het aantal "gemengde bedrijven" het meest verminderen. In de toekomst zal echter nog vrijwel elk bedrijfstype voor komen. Naast de meer gespecialiseerde bedrijven zoals de rundveehouderijbedrijven en de glastuinbouw-/champignonbedrijven, zullen de andere bedrijven nog een min of meer gemengd karakter hebben. Dit zijn niet alleen de typen waar dit gemengde karakter reeds uit de type omschrijving blijkt, maar ook de "veredelingsbedrijven" die in wezen veelal gemengde bedrijven zijn met een aanzienlijke veredelingstak.

§ 5. Productieomvang structuur

Voor de berekening van de toekomstige productieomvang is uitgegaan van een aantal veronderstellingen. Zo is bij het grondgebruik dezelfde relatieve verdeling aangehouden als in 1973, dit betekent dat de akkerbouw niet meer zal toenemen ten koste van de tuinbouw. Voor de diverse produktietakken is het volgende aangenomen en weergegeven in bijlage 9.

a. De akkerbouw

De ontwikkeling als in het jongste verleden is doorgetrokken hetgeen wil zeggen dat het areaal suikerbieten, aardappelen en snijmaïs wordt uitgebreid ten koste van de oppervlakte granen.

b. De rundveehouderij

In het verleden werd ruim twee vijfde van de cultuurgrond als gras-

land gebruikt, dit wordt ook voor de toekomst aangehouden. De oppervlakte grasland zal bij vermindering van het grondgebruik derhalve kleiner worden. Het is echter te verwachten dat het grondgebruik voor de veehouderij weinig zal verminderen door een verdere uitbreiding van de snijmafsteeit. Deze teelt biedt aantrekkelijke mogelijkheden voor de ruwvoervoorziening van het rundvee en is een gunstig alternatief voor de graanteelt. Het areaal snijmafs was in 1973, met 6% van het bouwland, nog van beperkte betekenis. Niettemin wordt rekening gehouden met een uitbreiding van het areaal snijmafs en daardoor met een meer gericht zijn van het bouwland op de rundveehouderij.

Het grondgebruik voor de rundveehouderij, de oppervlakte grasland + voedergewassen, is de laatste jaren van 847 ha tot 838 ha nauwelijks veranderd en we verwachten dat door uitbreiding van de snijmafsteeit in 1983 nog + 815 ha voor het rundvee zal worden gebruikt. Dit is 48% van de oppervlakte cultuurgrond tegen 45% in 1973 en 44% in 1968.

Voor de vooruitberekening van het aantal bedrijven met melkkoeien in 1983 wordt de ontwikkeling in de afgelopen periode min of meer doorgetrokken. We zagen immers dat de situatie in de melkveehouderij, met name de omvang van de veestapels, nog veel kan verbeteren. In 1968 werd op 54% van de A + B-bedrijven melkvee gehouden, in 1973 nog op 42% en naar verwachting in 1983 nog op 35% ofwel op 32 van de 90 bedrijven.

Het aantal melkkoeien is de laatste vijf jaar met 2% per jaar toegenomen en tevens zijn de aantallen jongvee en mestvee uitgebreid. Doordat de oppervlakte grond voor de rundveehouderij niet is veranderd was deze uitbreiding alleen mogelijk door intensivering van het grondgebruik. Deze intensivering betrof de laatste jaren een toeneming van 2,17 tot 2,45 g.v.e. per ha grasland + voedergewassen. Door uitbreiding van de snijmafsteeit en verdere intensivering wordt aangenomen dat in 1983 ongeveer 3 g.v.e. per ha grasland + voedergewassen tot de mogelijkheden behoort. Bij een verhouding van iets meer melkkoeien, t.o.v. jongvee en mestvee als thans zal het aantal melkkoeien toenemen tot + 1 350 in 1983, het jongvee en mestvee tot ongeveer 1 200 en 800. De toeneming van het aantal melkkoeien is dan 2 1/4% per jaar en het aantal melkkoeien per bedrijf wordt dan gemiddeld 42.

Een dergelijke uitbreiding van de melkveestapel zal aanpassing van stalruimte vergen waarvoor momenteel de bouw van een ligboxenstal het meest geschikt wordt geacht. Dit soort stallen kwam in mei 1973 nog weinig voor in dit gebied.

c. De veredeling

In de veredelingssector waren in de afgelopen periode ontwikkelingen die ongetwijfeld ook in de toekomst door zullen gaan. Dit is een uitbreiding van het aantal dieren en een vermindering van het aantal bedrijven waarop deze voorkomen. Wat betreft de vermindering van het aantal bedrijven zij opgemerkt dat er nog vele bedrijven zijn met kleine eenheden veredeling (hoofdstuk 3, § 5). Dit is met name het geval bij de bedrijven met varkens. Sommige bedrijven zullen deze kleine eenheden afstoten, anderen zullen uitbreiden. Betreffende de te verwachten uitbreiding van

het aantal dieren het volgende. Op vele bedrijven is de produktieomvang te klein om een redelijk inkomen te verschaffen. Men zal er dus naar streven de produktieomvang te vergroten. Eerder is gesteld dat een aantal bedrijven de rundveestapel zal uitbreiden. Voor veel bedrijven is echter in de rundveehouderij onvoldoende perspectief. Zij zullen naast de rundveestapel een of meer veredelingsstakken uitbreiden of zich in de veredeling specialiseren. Voorts is op de bedrijven waar de veredeling reeds de belangrijkste produktietak is verdere uitbreiding te verwachten.

Hoe snel de uitbreiding in de komende 10 jaar zal verlopen is moeilijk te zeggen en van vele factoren afhankelijk. Hierbij kan gedacht worden aan de marktsituatie, de groei van de bevolking, de ontwikkeling van de welvaart e.a. Gezien de externe produktiefactoren kan gewezen worden op de gunstige ligging van het gebied zowel ten aanzien van de toeleveringsbedrijven als van de afzet. Voorts ligt het gebied in een spanningsveld van concurrerende bedrijven wat voor de boer uiteraard voordelen kan opleveren. Deze factoren, gebrek aan alternatieven en een gunstige positie op de markt, zullen in de toekomst niet minder zwaar wegen dan in het verleden. Een belemmering van de groei kan eventueel voor een aantal bedrijven worden gevormd door de hinder die de stank veroorzaakt en door de afvoer van de mest. Of dit de ontwikkeling sterk zal beïnvloeden valt te betwijfelen, vele bedrijven liggen op voldoende afstand van de bebouwde kom en voor de andere problemen wordt algemeen naar oplossingen gezocht.

De veredelingsproduktie is in de periode 1968 - 1973, gerekend in sbe, met ruim 43% of ruim 7,3% per jaar toegenomen. Naar verwachting zal deze groei de komende tien jaar trager verlopen. Als uitgangspunt hiervoor wordt het gemiddelde landelijke groeipercentage van 3% per jaar aangenomen. De totale omvang van de veredelingsproduktie zal hierbij met ongeveer eenderde uitbreiden. Het aantal sbe voor veredeling op de A + B-bedrijven zal door toenemen van 4359 in 1973 tot circa 5800 in 1983.

d. De tuinbouw

Wat betreft de tuinbouw in de open grond is de laatste jaren de oppervlakte verminderd en, doordat de intensiteit van de grondgebruik gelijk bleef, ook de produktieomvang verkleind. Voor de toekomst gaan we uit van een iets verdere inkrimping van het areaal - van 149 tot + 140 ha - een gelijk blijvende intensiteit en daardoor een kleinere produktieomvang. Verder nemen we aan dat, evenals in het verleden, het areaal glas zal uitbreiden van 3,82 ha tot + 5 ha. De champignonteelt, die de laatste jaren in omvang gelijk bleef, houden we voorzichtigheidshalve voor de toekomst op dezelfde omvang.

§ 6. Arbeidskrachten en produktie per man

Het aantal arbeidskrachten zal zeer waarschijnlijk langzamer verminderen dan het aantal bedrijven. Het zullen vooral bedrijven zijn met één arbeidskracht die worden opgeheven, op bijna alle bedrijven van de "wijkers" is maar één arbeidskracht. Bovendien is de gemiddelde bezetting van 1,22 vaste mannelijke arbeidskracht per bedrijf al vrij laag, zeker wanneer de bedrijfsomvang nog toeneemt. De laatste jaren is het aantal bedrijven met + 4% per jaar verminderd en het aantal arbeidskrachten met 4,8% per jaar. Voor de toekomst waarbij we uitgaan van een vermindering van het aantal bedrijven met 3,5% per jaar is een vermindering van het aantal arbeidskrachten met eveneens + 3,5% per jaar wellicht meer reëel. Er zullen dan nog 110 arbeidskrachten zijn op 90 bedrijven, ofwel 1,22 per bedrijf wat evenveel is als in 1973. De meeste bedrijven, ongeveer vier vijfde, zullen in 1983 dan nog "eenmansbedrijven" zijn.

Hoe de ontwikkeling van de totale productieomvang, de arbeidsbezetting en het aantal sbe per man is geweest en bij de gemaakte veronderstellingen in de toekomst zal worden geeft de volgende tabel.

Tabel 30. Arbeidsproductiviteit op A + B-bedrijven

Jaar	Totaal aantal sbe	Aantal vaste man. arbeidskrachten	Aantal sbe per man
1968	17 661	201	88
1973	19 134	157	122
1983	21 200	110	193

De toeneming van het aantal sbe per man komt volgens deze vooruitberekening op 4,7% per jaar. Dit is dan minder dan in de periode 1968 - 1973 toen deze groei 6,7% per jaar was.

§ 7. Een benadering van het arbeidsinkomen per man in 1973 en 1983

Voor de berekening van het arbeidsinkomen in 1973 zijn dezelfde normen gehanteerd als voor de ruilverkaveling "Dubbroek" in dit zelfde jaar 1). Deze normen zijn afgeleid uit de bedrijfsmodellen welke met inspraak van de Provinciale Directie voor de Bedrijfsontwikkeling door de Cultuurtechnische Dienst zijn opgesteld. Dit arbeidsinkomen dient getoetst te worden aan de richtlijnen van de Raad van de Europese Gemeen-

1) Rundveehouderij en akkerbouw f 165,- per sbe, veredeling f 160,-, eenjarige tuinbouw f 225,-, meerjarige tuinbouw f 175,- en warenhuiscultuur f 250,- per sbe.

schappen betreffende de modernisering van landbouwbedrijven (zie bijlage 1). In bijlage 10 en 11 is de ontwikkeling van het arbeidsinkomen per man weergegeven.

In 1973 geldt als vergelijkbaar inkomen een bedrag van + f 23 400,- per man. Op een totale oppervlakte van 1 980 ha voldoet dan een oppervlakte van 823 ha aan het criterium vergelijkbaar inkomen per man (70% criterium) ofwel 42%.

Uitgaande van een inkomen van f 23 400,- in 1973 zal, rekening gehouden met een reële inkomensverbetering van 3,6% per jaar, het arbeidsinkomen in 1983 + f 30 400,- zijn. In bijlage 11 is een verdeling opgesteld van het arbeidsinkomen per man in 1973 en 1983. Volgens deze berekening zal 1 054 ha voorkomen op bedrijven met een inkomen van minstens f 30 400,- per man. Dit is van de totaal 1 780 ha in het blok 59% waarmee het 70% criterium niet wordt behaald. Aan het 40% criterium waarbij van deze 1 054 ha nog 334 ha afgetrokken dient te worden omdat hierop reeds in 1973 minimaal f 30 400,- per man werd bereikt, zal dan 720 ha van de 1 780 ha voldoen ofwel 40% zodat aan deze maatstaf wordt voldaan. Overigens zijn deze normen momenteel een punt voor discussie. Het is zeer wel mogelijk dat het arbeidsinkomen van f 30 400,- per man in 1983 voor deze berekening zal worden vertraagd.

SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING

1. De ruilverkaveling "Beesel-Swalmen" beslaat een oppervlakte van 3 200 ha, is gelegen ten oosten en noorden van Roermond en valt onder de invloedssfeer van het streekgewest Roermond en het streekplangebied Venlo en omstreken. Ze omvat gronden die zijn gelegen in de gemeenten Roermond, Swalmen, Beesel, Kessel en Melick c.a. Van deze gemeenten zijn vooral Swalmen en Beesel relevant voor het gebied.

Het aantal inwoners in deze gemeenten groeide de laatste jaren sterker dan gemiddeld in de provincie. Deze groei was vrijwel alleen het gevolg van de natuurlijke aanwas die werd opgevangen door een aanzienlijke uitbreiding van de woningbouw. De toekomstige bevolkingsgroei zal wellicht minder sterk zijn dan in het jongste verleden. Het tempo van de natuurlijke groei loopt namelijk terug door afnemende geboortenoverschotten en een sterk verlaagde huwelijksvruchtbaarheid. Daarnaast is moeilijk te zeggen wat de migratie kan bijdragen aangezien dit afhankelijk is van de mate waarin de woningbouw kan en mag worden uitgebreid boven de eigen behoefte in de gemeenten.

De omvang van de werkgelegenheid ter plaatse is duidelijk kleiner dan die van de beroepsbevolking. Dit verschil is de laatste jaren voortdurend groter geworden waardoor de uitgaande pendel aanzienlijk is toegenomen. Voorshands wordt verwacht dat de pendel blijft toenemen en dat bedoelde gemeenten een aanzienlijke woonfunctie vervullen.

2. Volgens de bestaande plannen zal het ruilverkavelingsgebied de agrarische bestemming behouden zij het dat de natuur- en boscomplexen beperkingen zullen opleggen aan de landinrichting. Het grootste en meest onzekere probleem voor het gebied is echter de mogelijke aanleg van rijkswegen die het blok in noord-zuid en in oost-west richting zullen kunnen doorsnijden. De gevolgen die een realisering van de huidige plannen voor de agrarische bedrijfsvoering, de kwaliteit van het landschap en het verlies aan cultuurgrond en natuurgebied zal te weeg brengen zijn nauwelijks te voorzien. Een ruilverkaveling kan de schade van het een en ander nog enigszins beperken.
3. De cultuurgrond in het gebied wordt voor de helft gebruikt als bouwland, ruim twee vijfde is grasland en bijna 10% tuinland. De land- en tuinbouwbedrijven hebben gemiddeld ruim 14 ha cultuurgrond, de bedrijven met voornamelijk grondgebonden landbouwproduktie ruim 20 ha. Bijna twee derde van de cultuurgrond wordt gepacht, vooral in Swalmen en Asenray is veel pachtland. De verkaveling laat zeer veel te wensen over.

De bedrijfsvoering heeft overwegend een gemengd karakter. Dit blijkt behalve uit het grondgebruik ook uit het aantal bedrijfstypen en het

aantal bedrijven per type. Een beperkt aantal bedrijven is gespecialiseerd in de rundveehouderij, de fruitteelt, de boomkwekerij, de glastuinbouw of de champignonteelt. Op de meeste bedrijven worden, naast andere produktietakken, ook varkens gehouden en soms ook leghennen en slachtkuikens. Voor ruim een vijfde van de bedrijven vormt de varkens- en/of pluimveehouderij een belangrijke produktietak.

4. Wat de ontwikkeling in de land- en tuinbouw betreft is nagegaan wat er in de periode 1968 - 1973 is gebeurd. Het aantal hoofdberoepsbedrijven (A + B-bedrijven) is sterk verminderd: met bijna 4% per jaar. De bedrijven die als hoofdberoepsbedrijf werden beëindigd hadden over het algemeen weinig grond en een beperkte produktieomvang. Er zijn echter ook grotere bedrijven verdwenen. Veelal hing de bedrijfsbeëindiging samen met het feit dat het bedrijfshoofd van beroep veranderde, de andere meest doordat het bedrijfshoofd ging rusten. Veel van de beëindigde bedrijven werden niet meteen opgeheven doch voortgezet als nevenbedrijf of vrijetijdsbesteding. Hierdoor is het aantal van dergelijke bedrijven nog vergroot. Omdat men meestal de grond geheel of voor een groot gedeelte zelf hield kwam hierdoor maar weinig grond vrij voor bedrijfsvergroting. De meeste grond voor vergroting van hoofdberoepsbedrijven was afkomstig van opgeheven land- en tuinbouwbedrijven. Het geregistreerde grondgebruik op de hoofdberoepsbedrijven is verminderd, op de nevenberoepsbedrijven bleef dat gelijk.

Voor de komende tien jaar - van 1973 tot 1983 - wordt verwacht dat de vermindering van het aantal A + B-bedrijven iets trager zal verlopen dan in het jongste verleden en met 3,5% per jaar zal afnemen. Het aantal opvolgers op bedrijven met een ouder bedrijfshoofd is zeer beperkt. Verder wordt verwacht dat op een aantal kleinere bedrijven het bedrijfshoofd van beroep zal veranderen doch in mindere mate dan de laatste jaren. Deze ontwikkeling kan tot gevolg hebben dat het aantal nevenbedrijven aanvankelijk nog iets zal toenemen en later zal afnemen. Het grondgebruik zal waarschijnlijk sterker verminderen dan de afgelopen jaren. De mogelijke aanleg van rijkswegen speelt hierbij een grote doch ook onzekere rol.

5. De vaste mannelijke arbeidsbezetting op de bedrijven is iets verminderd. Het aantal zoons en andere gezinsleden nam sneller af dan het aantal bedrijfshoofden. De gemiddelde vaste bezetting per bedrijf is 1,2 man.

Ondanks de vermindering van de cultuurgrond op de hoofdberoepsbedrijven en de vermindering van het aantal arbeidskrachten dat er werkzaam is slaagde men er in de produktie uit te breiden. Deze toename vond plaats in alle produktierichtingen uitgezonderd de opengrondstuinbouw. Hierdoor is de produktie per man aanzienlijk toegenomen.

Door de toekomstige ontwikkelingen zal het aantal sbe per man verder toenemen. Volgens de berekening zal de stijging per jaar gemiddeld

iets lager zijn dan in de afgelopen periode doch waarschijnlijk toch nog boven het landelijk gemiddelde liggen.

6. Wat de afzonderlijke bedrijfsonderdelen betreft bleef de oppervlakte bouwland vrijwel gelijk. Het bouwplan werd intensiever door minder granen en meer hakvruchten. De teelt van snijmais werd ingevoerd, doch neemt nog een bescheiden plaats in.

In de akkerbouwsector zal de oppervlakte bouwland verminderen en de relatieve betekenis van de hakvruchten en snijmais toenemen ten koste van de graanteelt.

7. De ontwikkeling in de rundveehouderij bestond uit een uitbreiding van de rundveestapel en een vermindering van het aantal bedrijven waar rundvee wordt gehouden. Hierdoor is het aantal dieren per bedrijf sterk vergroot, niet alleen het aantal melkkoeien - van 12 tot 20 - doch ook de aantallen jongvee en mestvee. Doordat het grondgebruik voor de veehouderij vrijwel gelijk bleef was de uitbreiding van de rundveehouderij alleen het gevolg van intensivering. Dit blijkt uit de toeneming van het aantal melkkoeien maar vooral van het aantal g.v.e. 1) per ha grasland plus voedergewassen.

Wat de rundveehouderij betreft verwachten we dat mede door een uitbreiding van de snijmaisteelt het grondgebruik voor de veehouderij van vrijwel dezelfde omvang zal blijven. De schaalvergroting zal doorgaan en het aantal melkkoeien zal wellicht iets sterker toenemen dan de laatste jaren. Ook de aantallen jongvee en mestvee zullen toenemen. Mogelijkheden hiertoe bieden een verdere intensivering van het graslandgebruik te zamen met de snijmais. De verwachte schaalvergroting tot gemiddeld ruim 40 koeien per bedrijf zal op vele bedrijven stalruimte problemen opleveren. Mogelijk mede door de slechte verkaveling en het gemengde karakter van de landbouw zijn er nog maar weinig ligboxenstallen in dit gebied. Een betere verkaveling zal een doelmatige veehouderij aanzienlijk kunnen stimuleren.

8. De omvang van de veredelingsproduktie is de laatste vijf jaar met ruim twee vijfde (43%) toegenomen. De belangrijkste produktietak - de varkenshouderij - is het meest uitgebreid. Alleen het aantal leghennen is verminderd. Door veel meer dieren in de veredelingssector en minder bedrijven waarop deze gehouden worden zijn de eenheden per drijf sterk vergroot.

Het aantal sbe voor veredeling zal verder toenemen, zij het trager dan de laatste jaren. Deze groei is voornamelijk te verwachten door uitbreiding van de veredelingstakken op bestaande bedrijven waardoor de eenheden groter zullen worden. Het aantal veredelingsbedrijven, waarvan velen een gemengd karakter hebben, zal ongeveer gelijk blijven waardoor zij op den duur een derde van het aantal A + B-bedrijven zullen omvatten.

1) G.v.e. = grootveeëenheden

9. De tuinbouwsector is in betekenis afgenomen. Het aantal bedrijven met tuinbouw is verminderd evenals de oppervlakte tuinland en het aantal sbe voor tuinbouw. Hierdoor is het aandeel van het tuinland in de oppervlakte cultuurgrond teruggelopen en ook het aandeel van de tuinbouwproduktie in de totale produktie. De tuinbouw omvatte in 1973 echter nog 30% van de totale agrarische produktie. Over het gehele gebied gezien is de betekenis van de fruitteelt verminderd en die van de glastuinbouw iets toegenomen. In de deelgebieden nam alleen in Meerlebroek het belang van de tuinbouw toe terwijl dit in Asenray en Rijkel duidelijk verminderde.

In de tuinbouwsector wordt enige uitbreiding van de glascultuur mogelijk geacht. Van de champignonteelt is niets te zeggen. Beide bedrijfstakken zijn nauwelijks grondgebonden en bij beperkte aantallen bedrijven van weinig betekenis voor en bij een ruilverkaveling. Verder is moeilijk te zeggen wat er zal gebeuren met de boomkwekerij, die de laatste jaren een zelfde areaal behield en met de overige opengrondstuinbouw waarvan de oppervlakte fruit en asperges verminderden en de overige groenteteelt iets is toegenomen.

10. Door de verwachte toekomstige ontwikkelingen ten aanzien van de beschikbare oppervlakte cultuurgrond, de verdere intensivering van het grondgebruik en de bedrijfsvoering, gepaard aan een vermindering van het aantal arbeidskrachten zal het arbeidsinkomen per man toenemen. Doorrekening op het arbeidsinkomen per man laat zien dat deze stijging voldoende zal zijn om dit ruilverkavelingsgebied in aanmerking te doen komen voor EEG-subsidie. Aan een van de EEG-richtlijnen namelijk dat ten minste 40% van de grond moet voorkomen op bedrijven met ontwikkelingsmogelijkheden zal 40% van de grond kunnen voldoen. Overigens is bij deze berekening onvoldoende rekening gehouden met de efficiency-voordelen die een ruilverkaveling zal bieden. Daardoor kan dit percentage nog iets hoger uitkomen.
11. In groter verband gezien, dat wil zeggen vergeleken met het landbouwgebied, vertoonde Beesel-Swalmen een gunstig beeld. De gemiddelde bedrijfsomvang en bedrijfsoppervlakte waren in 1973 in Beesel-Swalmen groter dan in het landbouwgebied. Ook het aantal sbe per man was groter en de arbeidsbezetting kleiner. Bovendien waren er relatief meer grote bedrijven.

De bedrijfsvoering gaf enige verschillen te zien. In Beesel-Swalmen namen de akkerbouw, het rundvee en de veredeling een grotere plaats in dan gemiddeld in het landbouwgebied waar aanzienlijk meer tuinbouw en champignonteelt was.

BIJLAGE 1

Toelichting op vaak gebruikte termen

1. Telplichtige geregistreerden

De bij de districts burea houder in de administratie opgenomen personen die een agrarisch bedrijf hebben met een omvang van 10 of meer standaardbedrijfseenheden.

2. Beroepsgroepen

De onderscheiding in A-, B-, C- en D-bedrijven.

A - landbouwers, tuinders en champignonkwekers zonder nevenberoep;

B - landbouwers, tuinders en champignonkwekers met een nevenberoep dat minder dan de helft van de arbeidstijd vereist;

C - niet-agrariërs en landarbeiders met grondgebruik of veehouderij. In deze groep wordt minder dan de helft van de tijd aan het eigen agrarische bedrijf besteed;

D - rustende boeren, niet-agrariërs en personen zonder beroep die nog enig grondgebruik of vee aanhouden.

3. Bedrijfstypen

1. Rundveehouderijbedrijven	: $\geq 60\%$ van de sbe voor het rundvee
2. Gemengde bedrijven	: rundveehouderij of akkerbouw 40 - 60%
3. Akkerbouw-/tuinbouwbedrijven	: akkerbouw en/of tuinbouw open grond $\geq 60\%$
4. Fruit-/boomkwekerijbedrijven	: fruit en/of boomkwekerij $\geq 40\%$
5. Veredelingsbedrijven	: veredeling $\geq 40\%$
6. Overige bedrijven	: geen van voorgaande takken $\geq 40\%$
7. Glastuinbouw-/champignonbedrijven	: bedrijven met glastuinbouw of champignons.

4. Beroepsbeëindiging

Beëindiging van de beroepsperiode door de oudere generatie waarna overdracht van het bedrijf aan de jongere generatie. Bij ontbreken van een opvolger, opheffing van bedrijf of na inkrimping van produktieomvang voortzetting van bedrijf in de D-groep als rustend landbouwer of tuinder.

5. Beroepsverandering

Het gaan uitoefenen van een ander hoofdberoep dan landbouwer of tuinder. Wordt het grondgebruik en/of het vee (gedeeltelijk) aangehouden, dan blijft men geregistreerd in groep C, zo niet, dan is het bedrijf opgeheven en uit de registratie verdwenen.

6. "Blijvers" en "wijkers"

Als blijvers zijn aangemerkt die bedrijven welke op grond van hun omvang, hun groei in het jongste verleden, hun ligging en gebouwensituatie, de kwaliteit van hun ondernemer en/of zijn opvolger, de financiële mogelijkheden en de produktieomstandigheden, zullen blijven voortbestaan. Niet alle bedrijven die als blijvers zijn aangemerkt, hebben een eigen opvolger. Deze bedrijven zijn echter dusdanig van omvang, ligging, enz., dat wanneer het huidige bedrijfshoofd ermee ophoudt, er zeker gegadigden voor zullen komen.

7. Standaardbedrijfseenheden (sbe)

Verhoudingsgetallen, die een beoordeling mogelijk maken van de produktieomvang van het gehele bedrijf en van de afzonderlijke bedrijfstakken. Deze verhoudingsgetallen zijn gebaseerd op de hoogte van de factorkosten 1) per ha of per dier bij een moderne doelmatige bedrijfsvoering en het prijspeil in 1968.

- 1) Kosten (beloningsaanspraken) van de produktiefactoren arbeid, grond (nettopacht) en kapitaal (rente).

BIJLAGE 1 (vervolg)

Voornaamste gewassen

	sbe per ha		sbe per ha
granen	3,0	grasland	1,0
aardappelen	5,5	tuinbouw open grond	17,0
suikerbieten	6,5	fruit	18,0
snijmafs	4,0	boomkwekerijgewassen	70,0
Veehouderij:	sbe per dier		sbe per dier
jongvee	0,7	mestvarkens/opfokzeugen	0,16
melkkoeien	2,5	fokzeugen	1,60
mestvee	0,8	leghennen (100 stuks)	2,00
mestkalveren	0,4	slachtkuikens (1 000)	4,00

8. Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen nr. 72/159/EEG van 17 april 1972 betreffende de modernisering van landbouwbedrijven.

Genoemd besluit gaat uit van het bevorderen van ruilverkavelingen, waarvan verwacht mag worden, dat wordt voldaan aan de voorwaarde, dat na voltooiing van de ruilverkaveling de cultuurgrond:

hetzij voor tenminste 40% wordt geëxploiteerd door bedrijven met een goedgekeurd ontwikkelingsplan;

hetzij voor tenminste 70% wordt geëxploiteerd door bedrijven, die beantwoorden aan het moderniseringsdoel.

Onder goedgekeurde ontwikkelingsplannen wordt verstaan:

- plannen, zoals bedoeld in artikel 7 van het Ontwerp-Bestuursbesluit inzake de vaststelling van een bijdrageregeling voor landbouwbedrijven met ontwikkelingsmogelijkheden van de Stichting Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de Landbouw; de uitvoering van een dergelijk plan dient te leiden tot het bereiken van het in artikel 8 van genoemd bestuursbesluit omschreven moderniseringsdoel;
- de ter uitvoering van het rapport ex artikel 34 van de Ruilverkavelingswet voor bedrijfshoofden opgestelde individuele plannen, welke leiden tot het bereiken van het eerdergenoemde moderniseringsdoel.

Onder het moderniseringsdoel wordt verstaan het bereiken c.q. het behouden van een arbeidsinkomen per volwaardige arbeidskracht, dat tenminste gelijk is aan het z.g. "vergelijkbare inkomen" bij een arbeidsduur van niet meer dan 2 210 uur per jaar. Het "vergelijkbaar inkomen" is afgeleid uit inkomens buiten de landbouw en voor de periode 1 juli 1972/1 juli 1973 vastgesteld op f 400,- per week, dat is ca. f 20 000,- per jaar. Voor de vaststelling van het "vergelijkbare inkomen" aan het einde van de looptijd van het ontwikkelingsplan wordt uitgegaan van de stijging van het reële inkomen buiten de landbouw sinds 1964. Deze stijging bedraagt gemiddeld 3,6% per jaar.

Als potentiële ontwikkelingsbedrijven kunnen worden aangemerkt:

- alle bedrijven, die een arbeidsinkomen per man hebben, dat lager is dan het vergelijkbaar inkomen buiten de landbouw;
- alle bedrijven met een arbeidsinkomen per man, dat weliswaar voldoende hoog is, maar dat, bij achterwege blijven van maatregelen, onder het vergelijkbaar inkomen dreigt te geraken.

De bedrijfsoppervlaktestructuur en enkele andere gegevens naar bedrijfstype

	Aantal A + B-bedrijven														Aantal			
	rundvee- houderij- bedrijven		gemengde bedrijven		akker- bouw-/tuin- bouwbe- drijven		fruit-/ boomkwe- kerijbe- drijven		verede- lingsbe- drijven		overige bedrijven		glastuin- bouw-/ champig- nonbedr.		totaal		C + D-be- drijven (≥ 10 sbe)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973
< 5 ha	-	-	3	-	-	8	2	1	-	-	-	18	16	32	19	19	28	
5 - < 10 ha	1	2	9	7	5	11	7	5	13	11	-	2	3	50	36	6	3	
10 - < 15 ha	4	2	1	6	4	4	3	4	9	11	3	-	1	38	32	1	4	
15 - < 20 ha	1	4	-	-	2	-	1	2	3	1	-	-	-	12	14	-	-	
20 - < 30 ha	2	3	2	-	-	1	-	-	3	6	3	-	-	15	15	1	-	
30 - < 100 ha	4	6	-	1	1	-	-	1	1	3	1	-	-	10	13	-	-	
Totaal	12	17	15	14	13	24	13	13	29	32	7	20	20	157	129	27	35	
Ha totaal	289	414	138	154	170	170	110	197	416	504	160	53	64	1924	1862	115	118	
Ha gemiddeld	24,1	24,4	9,2	11,0	7,1	8,5	15,2	14,3	15,8	22,9	2,7	3,2	3,2	12,3	14,4	4,3	3,4	
Aantal sbe per bedrijf	128	153	59	76	140	189	179	196	124	174	104	125	112	148	30	35		
Aantal sbe per man	96	130	52	71	124	153	116	154	88	122	77	104	88	122				
Aantal: blijvers	14	20	8	11	22	5	17	97										
Aantal bedrijven in																		
Meerlebroek	5	5	2	1	1	1	1	6	7	1	1	8	9	29	27	5	3	
Rijkel	-	-	6	5	3	3	3	2	6	10	1	11	10	36	30	4	7	
Swalmcn	4	6	2	1	4	4	4	2	4	6	3	1	1	27	23	7	8	
Asenray	3	6	5	7	16	5	5	3	12	15	2	-	-	65	49	11	17	

BIJLAGE 3

Grondverkeer 1968 - 1973

	Aantal	Oppervlakte in ha	Van 1968 tot 1973				In 1973 totaal			
			vergroot		verkleind		A + B		C + D	
			aantal	ha	aantal	ha	aantal	ha	aantal	ha
A + B-bedrijven in 1968										
	157	1 924								
- in 1973: A + B en zelfde bedrijfshoofd	114	1 507	72	193	33	51	2	11	116	1 660
A + B en ander bedrijfshoofd	12	173	10	24	2	2			12	195
C of D en zelfde bedrijfshoofd	12	80	2	1	10	29			12	52
C of D en ander bedrijfshoofd	3	25	1	1	2	3			3	23
opgeheven	16	140 1)								
C + D-bedrijven in 1968										
	29	118								
- in 1973: C of D en zelfde bedrijfshoofd	18	50	5	3	11	10	2	3	20	46
A + B en ander bedrijfshoofd	1	3	1	3	-	-			1	6
opgeheven	10	65 1)								

1) Inclusief grond die bedrijfsopheffers nog zelf gebruiken als niet geregistreerden: A + B 21 ha, C + D 23 ha.

BIJLAGE 4

Ontwikkeling van het aantal A + B-bedrijven naar bedrijfstype

	Aantal bedrijven van type							Totaal
	rundvee- houderij- bedrijven	gemengde bedrijven	akkerbouw- tuinbouw- bedrijven	fruit-/ boom- kwekerij- bedrijven	verede- lingsbe- drijven	overige bedrijven	glast.-/ champig- nonbe- drijven	
Aantal bedrijven in 1968	12	41	15	24	13	32	20	157
Uit de A + B-groep gegaan	-	- 10	- 5	- 9	- 2	- 2	- 3	- 31
In de A + B-groep gekomen	-	-	-	+ 1	-	-	+ 2	+ 3
Typeverandering van voorheen:								
2. gemengde bedrijven	+ 4	- 13	+ 3	-	+ 4	+ 2	-	
3. akkerbouw-/tuinbouwbedrijven	-	-	- 3	-	+ 2	-	+ 1	
4. fruit-/boomkwekerijbedrijven	+ 1	-	-	- 3	+ 2	-	-	
5. veredelingsbedrijven	-	+ 1	-	-	- 1	-	-	
6. overige bedrijven	-	+ 10	+ 2	-	+ 11	- 25	+ 2	
7. glastuinbouw-/champignonbedrijven	-	-	+ 2	-	-	-	- 2	
Aantal bedrijven in 1973	17	29	14	13	29	7	20	129

N.R.: Vertikaal is de opbouw per bedrijfstype te volgen.

Horizontaal is te zien waar bedrijven naar toe zijn gegaan respectievelijk vandaan zijn gekomen.

BIJLAGE 5

Ontwikkelingen in de rundveehouderij

	A + B-bedrijven				C + D-bedrijven			
	rundveehouderijbedr.		overige typen		totaal			
	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973
Totaalaantal bedrijven	12	17	145	112	157	129	27	35
Aantal bedrijven met rundvee	12	17	84	51	96	68		
Oppervlakte grasland in ha	232 (12)	338 (17)	584 (109)	439 (78)	816 (121)	777 (95)	36 (11)	23 (12)
Oppervlakte voedergewassen in ha 1)	2	23	29	38	31	61	1	12
Aantal melkkoefen: totaal	270 (12)	565 (16)	713 (73)	518 (38)	983 (85)	1 083 (54)	6 (4)	1 (1)
per bedrijf	22,5	35,3	9,8	13,6	11,6	20,1	1,5	1,0
per ha grasl. + voedergew.	1,15	1,56	1,16	1,08	1,16	1,29		
Aantal stuks jongvee: totaal	267 (11)	493 (17)	819 (71)	636 (36)	1 086 (82)	1 129 (53)	12 (4)	2 (1)
per bedrijf	24	29	12	18	13	21	3	2
per 100 melkkoelen	99	87	115	123	110	104		
Aantal stuks mestvee: totaal	110 (5)	55 (5)	377 (43)	610 (32)	487 (48)	665 (37)	60 (5)	46 (5)
per bedrijf	22	11	9	19	10	18	12	9
Aantal g.e.v.: totaal	464 (12)	818 (17)	1 378 (94)	1 238 (55)	1 842 (106)	2 056 (72)		
per ha grasland + voedergew.	1,98	2,27	2,26	2,60	2,17	2,45		

N.B.: Tussen haakjes aantal bedrijven waarop het daarvoor vermelde voorkomt.

1) Voedergewassen = voederbieten + snijmaïs.

BIJLAGE 6

Dierlijke veredelingsproductie op A + B-bedrijven

Omvang van de eenheden		Aantal bedrijven	
		1968	1973
Mestvarkens	1 - < 10 2)	36	22
	10 - < 50 2)	20	14
	50 - < 100 2)	3	4
	100 - < 200	5	3
	200 en meer	3	8
	totaalaantal bedrijven	67	51
	aantal mestvarkens	2 622	4 725
aantal mestvarkens per bedrijf		39	93
Fokvarkens	1 - < 10 2)	21	4
	10 - < 20 2)	19	11
	20 - < 30 2)	11	6
	30 - < 40	5	9
	40 en meer	12	18 1)
	totaalaantal bedrijven	68	48
	aantal fokvarkens	1 656	2 164
aantal fokvarkens per bedrijf		24	45
Leghennen	50 - < 500 2)	16	3
	500 - < 1 000 2)	4	-
	1 000 - < 2 500 2)	2	-
	2 500 en meer	3	3
	totaalaantal bedrijven	25	6
aantal leghennen		24 600	12 600
aantal leghennen per bedrijf		980	2 100
Mestkuikens	50 - < 10 000 2)	3	-
	10 000 en meer	1	3
	totaalaantal bedrijven	4	3
	aantal mestkuikens	25 100	66 500
aantal mestkuikens per bedrijf		6 300	22 200

1) Van 40 - 80 fokvarkens 11 bedrijven, $\geq$ 80 fokvarkens 7 bedrijven.

2) Deze klassen zijn naar moderne maatstaven te kleine productie-eenheden. Door vergroting zijn aanzienlijke schaalvoordelen te behalen. In de overige klassen geeft vergroting slechts beperkte kostenbesparing.

BIJLAGE 7

Enkele kengetallen van bedrijven in het zandgebied van Limburg

	Overwegend rundveehouderij				Overwegend veredeling			
	LEI-boekhouding		r.v.k. geb. 1973		LEI-boekhouding		r.v.k. geb. 1973 verede-	
	1971/'72	1972/'73	rundveehou- derijbedr.	gemengde bedrijven	1971/'72	1972/'73	lingsbedr.	
Aantal bedrijven	17	14	17	29	28	25	29	
Aantal melkkoeien per bedrijf	19,7	29,1	35	12	7,8	9,7	4,4	
Kalveren + ov. vr. fokv. per 10 melkkoeien	10,5	9,7	8,7	13,6	10,0	10,2	9,7	
G.v.e. per ha voederoppervlakte	2,28	2,54	2,27	3,09	2,54	2,58	2,00	
Melkkoeien per ha voederoppervlakte	1,48	1,71	1,57	1,67	1,71	1,73	0,86	
Kg melk per melkkoe	4500	4492			4350	4341		
Kg melkvet per melkkoe	168	173			163	167		
Vetgehalte	3,73	3,86			3,75	3,86		
Melkgeld per melkkoe	1816	1957			1749	1892		
Omzet + aanwas per melkkoe	857	1036			834	971		
Kg N per ha grasland	227	256			225	229		
Aantal fokzeugen per bedrijf	4,5	1,8	3,9	8,4	29,5	25,9	58,5	
Aantal mestvarkens per bedrijf	45	63	8	8	66	87	117	
Aantal v.a.k. per bedrijf 1)	1,8	1,9	1,18	1,21	1,5	1,6	1,28	
Aantal sbe per bedrijf	140	172	153	125	163	159	196	
Aantal sbe per v.a.k. 1)	77	88	130	103	116	107	154	
Arbeidsinkomen per sbe (EB)	263	331			155	260		

1) V.a.k. is in LEI-boekhouding: volwaardige arbeidskrachten, in ruilverkavelingsgebied: vaste mannelijke arbeidskrachten.

De toekomstige ontwikkeling van het aantal A + B-bedrijven

Bij de vooruitberekening van het aantal bedrijven wordt uitgegaan van de ontwikkeling in de afgelopen vijf jaar, aangevuld met enkele veronderstellingen die op andere gronden zijn gebaseerd. Dit zijn veronderstellingen ten aanzien van:

1. jongere bedrijfshoofden die van beroep veranderen of om andere reden hun hoofdberoep in de landbouw opgeven;
2. het voortzetten van deze bedrijven;
3. beroepsbeëindiging van bedrijfshoofden van 55 jaar en ouder;
4. de opvolging op bedrijven van beroepsbeëindigers;
5. het ontstaan van nieuwe bedrijven en de omzetting van nevenbedrijven in A + B-bedrijven;
6. de leeftijd van hen die een bedrijf overnemen.

ad 1. We gaan er voor de groep jongere bedrijfshoofden (jonger dan 55 jaar) vanuit dat de frequentie van beroepsverandering en de mutaties door overige oorzaken in de komende vijf jaar kleiner zal zijn dan in de afgelopen vijf jaar en wordt uitgegaan van een vermindering van 3% per jaar tegenover 4,5% voorheen. De frequentie van beroepsverandering en mutatie door overige oorzaken was in de afgelopen periode van veel betekenis. Dit hing samen met de lage produktieomvang op veel van deze bedrijven. Thans zijn er nog veel jongere bedrijfshoofden met een vrij klein bedrijf: van de 97 bedrijfshoofden jonger dan 55 jaar hebben er 39 een bedrijf dat kleiner is dan 110 sbe en zelfs 14 kleiner dan 70 sbe. Een aantal van deze bedrijfshoofden zal er niet in slagen hun bedrijf voldoende te ontwikkelen om te blijven bestaan. Op kortere termijn zal een aantal van deze bedrijfshoofden dan ook van beroep veranderen. Op langere termijn zal het aantal van dergelijke bedrijven wellicht kleiner zijn, ook al doordat bij de toetreding van bedrijfshoofden de momenteel meer gerichte beroepskeuze een rol speelt. Doordat een aantal bedrijfshoofden die zullen gaan rusten geen opvolger hebben zal daardoor grond vrijkomen ofwel gehele bedrijven kunnen worden overgenomen. Om deze reden wordt de frequentie van beroepsverandering in de periode 1978 - 1983 gesteld op een vermindering aan 2,5% per jaar.

Patroon van de veranderingen in de periode 1968 - 1973

Leeftijd in 1968	Aantal bedrijfs- hoofden in 1968	1968 - 1973 aantal		Percentage verandering
		beroepsverand. + overige oorzaken	beroepsbe- eindigingen	
< 25 jaar	3	1		16,36
25 - 29 jaar	12	2		
30 - 34 jaar	13	2		
35 - 39 jaar	27	4		
40 - 44 jaar	19	4		21,05
45 - 49 jaar	24	5		20,83
50 - 54 jaar	26	8		30,77
55 - 59 jaar	15		6	40,00
60 - 64 jaar	7		5	71,42
65 - 69 jaar	6		5	83,33
≥ 70 jaar	5		4	80,00
Totaal	157	26	20	

ad 2. Van de 26 bedrijfshoofden met beroepsverandering en overige mutaties hebben er 3 hun bedrijf overgedaan aan een ander, dit is 12%. Een zelfde percentage wordt ook voor de toekomst aangehouden.

BIJLAGE 8 (1e vervolg)

- ad 3. Wat betreft de beroepsbeëindiging wordt hetzelfde patroon aangehouden als in de afgelopen periode, zie voorgaande tabel. Het is mogelijk dat de leeftijd waarop men gaat rusten geleidelijk zal dalen omdat het aantal bedrijven met opvolger kleiner wordt (waar geen opvolger was, was de abdicatieleeftijd lager). Aangezien slechts waarnemingen uit één periode beschikbaar zijn kan niet worden nagegaan hoe sterk deze verlaging mogelijk kan worden.
- ad 4. De overname van bedrijven waarvan de bedrijfshoofden het beroep beëindigen geschiedt doorgaans of door zoons die hun vader opvolgen of door vreemden. Van de 20 bedrijfshoofden van 55 jaar of ouder die de afgelopen periode hun beroep beëindigden werden 12 bedrijven overgenomen. Het opvolgingspercentage voor deze groep was hiermee 60% en bestond geheel uit zoons. Dit percentage is ten opzichte van andere gebieden hoog te noemen. Voor de toekomst dient rekening te worden gehouden met een lager opvolgingspercentage. Een eerste aanwijzing geeft de vermindering van het aantal meewerkende zoons van 30 in 1968 tot 15 in 1973. Een andere aanwijzing is de beoordeling van de opvolging door streekkeners. Volgens hen mag voor 13 van de 32 bedrijfshoofden van 55 jaar en ouder een opvolger worden verwacht 1). Het opvolgingspercentage voor deze bedrijfshoofden komt hiermee voor de periode 1973 - 1978 op 40,6% tegen 60% in het tijdvak 1968 - 1973. Gezien de sterke verschillen tussen deze twee perioden is het niet logisch deze trend door te trekken voor de volgende vijf jaar. Het opvolgingspercentage voor 1978 - 1983 wordt daarom globaal gesteld op 35%, te meer ook omdat tot nu toe geen opvolging door vreemden voorkwam wat steeds mogelijk blijft. De overname percentages worden nu:
1968 - 1973	60%
1973 - 1978	40,6%
1978 - 1983	35%
- ad 5. De afgelopen periode is het aantal A + B-bedrijven door stichting van nieuwe bedrijven of omzetting van voorheen C-bedrijven met 3 uitgebreid. Voor de toekomst nemen we aan dat deze toestroming twee respectievelijk één zal zijn.
- ad 6. Wat betreft de leeftijd waarop zij die een bedrijf overnemen, een nieuw bedrijf stichten of een nevenbedrijf omzetten in een A + B-bedrijf, wordt dezelfde verdeling aangehouden als in de afgelopen periode werd waargenomen. De uitkomsten van al deze veronderstellingen zijn in het volgende overzicht weergegeven.

1) Er zijn ook nog 3 bedrijven waarvoor men geen uitspraak kan doen. We laten deze buiten beschouwing en nemen daartegenover aan dat geen van de opvolgers voortijdig de landbouw zal verlaten en niet zal opvolgen.

53 BIJLAGE 8 (2e vervolg)

De vooruitberekening van het aantal A + B-bedrijven in de periode 1973 - 1983

leeftijd 1968 in jaren	1968 - 1973			1973 - 1978			1978 - 1983			1983	
	aantal in 1968	uitreding - beroeps- ver. + ov. beëindi- ging	toe- tre- ding +	aantal in 1973	uitreding - beroeps- ver. + ov. beëindi- ging	toe- tre- ding +	aantal in 1978	uitreding - beroeps- ver. + ov. beëindi- ging	toe- tre- ding +	aantal in 1983	leeftijd in jaren
< 25	3	1	2	2	0,22	1,18	1,18	0,11	0,87	0,87	< 25
25 - 29	12	2	6	8	0,88	3,53	5,31	0,48	2,62	3,69	25 - 29
30 - 34	13	2	5	15	1,65	2,94	10,06	0,91	2,19	7,02	30 - 34
35 - 39	27	4	2	13	1,43	1,18	14,53	1,31	0,87	10,02	35 - 39
40 - 44	19	4	1	24	3,36	0,59	12,16	1,46	0,44	13,66	40 - 44
45 - 49	24	5	-	15	2,10	-	20,64	2,48	-	10,70	45 - 49
50 - 54	26	8	1	20	4,00	0,59	13,49	2,29	0,44	18,60	50 - 54
55 - 59	15		6	19	7,60	0,59	16,59		0,44	11,64	55 - 59
60 - 64	7		5	9	6,43		11,40			10,80	60 - 64
65 - 69	6		5	2	1,67		2,57			3,26	65 - 69
≥ 70	5		4	2	1,60		0,73			0,58	≥ 70
Totaal	157	26	18	129	13,64	10,59	108,65	9,04	16,65	7,87	90,83
Voortgezet na beroepsverand. e.d.			3	idem		1,57	idem			1,04	
Voortgezet na beroepsbeëindiging			12	idem		7,02	idem			5,83	
Nieuw + voorheen C of D			3	idem		2,00	idem			1,00	
			18			10,59				7,87	

1) Iedere vijfjaarlijkse periode schuiven de leeftijdsklassen een regel naar boven.

BIJLAGE 9

Verloop en mogelijk toekomstig verloop van de produktieomvang

	Oppervlakte in ha		Aantal sbe		Sbe per ha		1983	
	1968		1973		1968		oppervlakte in ha 2)	sbe per ha
	1968	1973	1968	1973	1968	1973		
Akkerbouw 1)	923	932	3 889	4 181	4,21	4,49	750 3)	5,2 3 900
Graslandexploitatie	816	777	4 462	4 866	5,47	6,26	815 4)	7,3 6 000
Tuinbouw open grond	182,5	149,2	4 554	3 752	24,95	25,15	130	25 3 250
Glastuinbouw	2,54	3,82	492	796	193,70	208,37	5	210 1 050
Championnteelt			1 223	1 193				1 200
Veredeling			3 055	4 359				5 800
Totaal	1 924	1 862	17 661	19 134			1 700	21 200

1) Inclusief braakland: 20 ha in 1968 en 4 ha in 1973.

2) Bouwland 50%, grasland 42%, tuinland 8%.

3) Exclusief 100 ha voedergewassen, de rest is ongeveer 3/6 suikerbieten, 1/6 aardappelen en 2/6 granen.

4) Inclusief 100 ha voedergewassen = snijmafs + voederbieten.

Aantallen A + B-bedrijven naar arbeidsinkomen per bedrijf en per arbeidskracht

Arbeidsinkomen per bedrijf in gulden	Arbeidsinkomen per man										Totaal- aantal bedrijven	Totaal arbeids- inkomen x 1 000	Oppervlakte cultuur- grond	Totaal arbeids- krachten
	tot 7 000	tot 11 000	tot 15 000	tot 20 000	tot 23 400	tot 30 400	tot 45 000	tot en meer	45 000	en meer				
tot 7 000	6										6	35	50	6
7 000 - 11 000		12									12	101	98	12
11 000 - 15 000	2		15								17	214	159	19
15 000 - 20 000		2		18							20	353	255	22
20 000 - 23 400					15						15	334	127	15
23 400 - 30 400			2			22					24	628	416	26
30 400 - 45 000			1	5	3		13				22	830	461	32
45 000 - 60 800				1		1		7			9	451	200	12
60 800 en meer					1	1		2			4	455	96	13
Totaalaantal bedrijven	8	14	18	24	19	24	13	9			129			
Arbeidsinkomen x 1 000	59	137	285	546	531	808	481	554				3 401		
Oppervl. cult. grond	71	131	200	390	248	489	224	110					1 862	
Aantal arbeidskrachten	10	16	22	31	24	30	13	11						157

BIJLAGE 11

Arbeidsinkomen per man in 1973 en 1983

Arbeidsinkomen per man in gulden	1973					1983				
	arbeidskrachten aantal	%	arbeidsinkomen totaal	%	cultuurgroond ha	arbeidskrachten aantal	%	arbeidsinkomen totaal x 1 000	%	cultuurgroond ha
< 7 000	10	6,4	58 600	1,7	71	5	5	50	1,3	51
7 000 - < 11 000	16	10,2	137 300	4,0	131					
11 000 - < 15 000	22	14,0	285 200	8,4	200	7	6	90	2,4	76
15 000 - < 20 000	31	19,7	545 700	16,0	390	11	10	190	5,0	128
20 000 - < 23 400	24	15,3	531 500	15,6	248	9	8	195	5,1	119
23 400 - < 30 400	30	19,1	807 800	23,8	489	20	18	535	14,1	272
30 400 - < 45 000	13	8,3	480 800	14,1	224	32	29	1 170	30,8	544
45 000 - < 60 800	11	7,0	554 400	16,3	110	15	14	770	20,3	306
60 800 - < 91 200										
≥ 91 200						11	10	800	21,0	204
Totaal	157	100	3 401 300	100	1 862	110	100	3 800	100	1 700

BIJLAGE 12

Vergelijking van "Beesel-Swalmen" met het landbouwgebied, betreft alleen A + B-bedrijven met 50 sbe of meer 1)

	Beesel-Swalmen		Noordelijke Maasvallei
	1968	1973	1973
Aantal bedrijven	134	118	2 868
Oppervlakte cultuurgrond in ha	1 789	1 780	26 201
Oppervlakte cultuurgrond per bedrijf, ha	13,4	15,1	9,1
Aantal vaste man, arbeidskrachten: totaal	178	146	3 867
per bedrijf	1,33	1,24	1,35
Aantal sbe: totaal	16 781	18 721	408 059
per bedrijf	125	159	142
per man	94	128	106
Percentage sbe voor: akkerbouw	21	21	13
rundvee	26	26	16
veredeling	18	23	17
tuinbouw	35	30	54
Percentage bedrijven van type:			
Rundveehouderijbedrijven	9	14	11
Gemengde bedrijven	25	20	11
Akkerbouw-/tuinbouwbedrijven	4	8	11
Fruit-/boomkwekerijbedrijven	17	11	9
Veredelingsbedrijven	10	24	18
Overige bedrijven	23	6	4
Glastuinbouw-/champignonbedrijven	12	17	36
Percentage bedrijven met 50 - 70 sbe	22	14	14
70 - 90 sbe	20	10	16
90 - 110 sbe	16	16	17
110 - 130 sbe	13	7	13
130 - 150 sbe	4	9	10
150 - 190 sbe	11	16	12
≥ 190 sbe	14	27	18

- 1) Voor het landbouwgebied is geen exacte indeling gemaakt in A, B, C en D-bedrijven. Om voor deze vergelijking toch vrijwel alleen A + B-bedrijven te hebben is uitgegaan van hoofdberoepsbedrijven (CBS-indeling) met minstens 50 sbe.